

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΔΙΑΝΟΜΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

7.1 Εισαγωγή

Τις δεκαετίες 1950 και 1960, λόγω της έντονης οικονομικής ανάπτυξης και των υψηλών ρυθμών απασχόλησης, υπήρχε η πεποίθηση πως τα προβλήματα της ανισότητας, της ανεργίας, του πληθωρισμού και της φτώχειας θα εξαλειφθούν. Οι πετρελαϊκές κρίσεις της επόμενης δεκαετίας δεν δικαίωσαν τις προσδοκίες αυτές, με συνέπεια να αμφισβητηθεί θεμελιακά η νεο-Κεϋνσιανή πολιτική συναίνεσης και η δυναμική της κρατικής παρέμβασης.

Ένας μεγάλος αριθμός θεωριών δημιουργείται με στόχο την ερμηνεία της οικονομικής ανισότητας και κυρίως της ανισότητας των *εισοδημάτων από εργασία*, τα οποία διαπιστώθηκε ότι αποτελούν συνήθως τα 2/3 έως τα 3/4 του εθνικού εισοδήματος (Lydal H.F, 1968, Lydal H.F, 1976, Lydal H.F, 1979).

Προς την κατεύθυνση αυτή καθοριστικά ήταν τα ερωτήματα:

- Πώς μπορεί να ερμηνευτεί η διαφορά στις αμοιβές από απασχόληση (μισθωτή ή/και αυτοαπασχόληση);
- Ποιες επεξηγήσεις μπορούν να δοθούν στο γεγονός ότι ορισμένα άτομα απολαμβάνουν πολύ υψηλότερες αμοιβές σε σχέση με άλλα άτομα;

Σε περιφερειακό επίπεδο από εμπειρικές έρευνες διαπιστώθηκε ότι η οικονομική ανισότητα είναι έντονη κατά τα αρχικά στάδια της ανάπτυξης και κατόπιν ελαττώνεται, αφού πρώτα έχει φτάσει σε ένα μέγιστο σημείο¹⁶, ενώ ταυτόχρονα εμφανίζεται περισσότερο άνιση σε οικονομικά υστερημένες περιφέρειες (Kuznets, 1989, Tsakloglou, 1988, Μπαλούρδος και Υφαντόπουλος, 2001). Πιο πρόσφατες ενδοπεριφερειακές και διαπεριφερειακές συ-

16. Αφού έχει ακολουθήσει πορεία σιγμοειδούς ή καμπύλης τύπου αντεστραμμένου U.

γκρίσεις, πραγματοποιούνται με κατάλληλες τροποποιήσεις κυρίως στη νεοκλασική θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου (Chiswick, 1973).

7.1.1 Έννοιες και ορισμοί του εισοδήματος

Σύμφωνα με τον Α.Β. Atkinson (1974), όταν διερευνάται η ανισότητα του εισοδήματος και η φτώχεια είναι απαραίτητο και πρέπει να διευκρινίζεται κατ' αρχάς η χρονική περίοδος ορισμού του εισοδήματος. Διότι, όταν αντί του εβδομαδιαίου ή του μηνιαίου χρησιμοποιείται το συνολικό ή το εισόδημα κύκλου ζωής τα οποία ορίζονται για μεγαλύτερη χρονική περίοδο, τότε οι βραχυχρόνιες (περιοδικές) διακυμάνσεις τείνουν να εξαφανιστούν. Γι' αυτό σε περίπτωση που μας ενδιαφέρει η εκτίμηση του αριθμού των φτωχών, το ημερομίσθιο, το εβδομαδιαίο ή το μηνιαίο εισόδημα δείχνει αν κανείς βρίσκεται κάτω από ένα συγκεκριμένο επίπεδο αγνοώντας ποια ήταν η κατάστασή του λίγο χρόνο πριν. Όταν όμως προσεγγίζεται η οικονομική ανισότητα, τότε είναι προτιμότερο να χρησιμοποιείται το συνολικό ετήσιο εισόδημα ή το εισόδημα κύκλου ζωής κ.ο.κ., διότι η σχετική θέση ορισμένων ατόμων ίσως έχει βελτιωθεί ή επιδεινωθεί αντίστοιχα σε σχέση με κάποια μεγαλύτερη χρονική περίοδο αναφοράς.

Επιπλέον, πρέπει να επιλέγεται η μονάδα ανάλυσης ή αναφοράς η οποία κατά περίπτωση μπορεί να είναι το άτομο ή το νοικοκυριό, η εκτεταμένη ή η πυρηνική οικογένεια. Άλλωστε, η μετάβαση από το ατομικό στο ευρύτερο οικογενειακό ή το περιβάλλον του νοικοκυριού δεν είναι εύκολη, εφ' όσον είναι αναγκαία η υιοθέτηση υποθέσεων εργασίας, οι οποίες δεν συνεισφέρουν πάντα στην επίλυση του προβλήματος αλλά μάλλον το περιπλέκουν.

Αν εκληφθεί η οικογένεια ως μονάδα ανάλυσης, τότε ως γνωστό, δύσκολα μπορεί να εκτιμηθεί η χρονική και χρηματική προσφορά κάθε μέλους. Άλλωστε τα παιδιά και άλλα μέλη της οικογένειας πιθανά να μην έχουν κάποια απολαβή εισοδήματος, οπότε η συνεισφορά τους στη σύνθεση του οικογενειακού εισοδήματος είναι μηδενική. Ωστόσο, το οικογενειακό εισόδημα διανέμεται με κάποια εσωτερική διαδικασία μέσα στην οικογένεια/νοικοκυριό, είτε ισομερώς, οπότε παρακάμπτεται το πρόβλημα, είτε σύμφωνα με τις ανάγκες του κάθε μέλους, οπότε δημιουργούνται πρόσθετα προβλήματα, εφόσον πρακτικά πολύ δύσκολα υπολογίζονται ή αποτιμώνται αντικειμενικά οι εν λόγω ανάγκες.

Επισημαίνεται ότι στη διεθνή βιβλιογραφία, και σύμφωνα με τους παραπάνω προβληματισμούς, έχουν προταθεί διάφοροι ορισμοί, οι οποίοι διαφοροποιούνται ανάλογα με το θεωρητικό πλαίσιο αναφοράς (κύκλος ζωής, ανθρώπινο κεφάλαιο κ.λπ.).

Παρά τις διαφορετικές απόψεις υπάρχουν κάποια βασικά χαρακτηριστικά τα οποία βρίσκονται σε κάθε ορισμό της έννοιας του εισοδήματος. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι:

- I. Η οικονομική μονάδα αναφοράς του εισοδήματος (άτομο, οικογένεια-νοικοκυριό, ευρύτερη κοινωνική ομάδα).
- II. Ο χρόνος αναφοράς στον οποίο αποκτάται το εισόδημα.
- III. Η ανάλυση της συμμετοχής των διάφορων παραγόντων που συνθέτουν το εισόδημα (decomposition), ανάλογα με τον ορισμό που έχει υιοθετηθεί.

Υπό τις προϋποθέσεις αυτές η έννοια του εισοδήματος είναι σύνθετη λόγω του ότι έχει πολλές πηγές προέλευσης. Αν ως μονάδα αναφοράς εκλαμβάνεται το άτομο, τότε το άθροισμα όλων των ατομικών μισθών-ημερομισθίων σε μια οικογένεια δημιουργεί το συνολικό *οικογενειακό εισόδημα από απασχόληση*.

Αν το ενδιαφέρον στρέφεται γύρω από αναδιανεμητικές επιπτώσεις του ασφαλιστικού συστήματος, τότε ο μισθός πριν τη φορολογία και τις ασφαλιστικές εισφορές (ακαθάριστος μισθός) συγκρίνεται με τον αντίστοιχο μισθό μετά τη φορολογία και τις ασφαλιστικές εισφορές (καθαρός ή διαθέσιμος μισθός).

Η επιλογή και ο ορισμός του εισοδήματος που χρησιμοποιείται στην παρούσα εργασία είναι περισσότερο σύνθετος και έχει ως βάση τις οδηγίες από το Δεύτερο Πρόγραμμα Δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Καταπολέμηση της Φτώχειας (Deleck et al., 1991). Αναλυτικότερα, για τον προσδιορισμό της φτώχειας και τη διανομή του εισοδήματος χρησιμοποιείται το *Διαθέσιμο Χρηματικό Εισόδημα του νοικοκυριού* με την ευρύτερη έννοια του όρου, το οποίο αναλύεται σε *εισόδημα από απασχόληση και περιουσία, συν το εισόδημα από τις χρηματικές μεταβιβάσεις της κοινωνικής ασφάλισης μείον τη φορολογία εισοδήματος* (Deleck et al., 1991, σ. 6, Μπαλούρδος-Υφαντόπουλος, 2001). Ο ορισμός αυτός, εκλαμβάνεται ως ο πιο σχετικός για την ανάδειξη της καταναλωτικής δύναμης και του επιπέδου διαβίωσης ενός νοικοκυριού, σε μια δεδομένη χρονική στιγμή (Deleck et al., 1991). Η χρονική διάρκεια που καλύπτει το εισόδημα είναι ένα φορολογήσιμο έτος (1998), ενώ υπάρχει η δυνατότητα εκτίμησης των μηνιαίων αποδοχών. Κυρίως, στον ορισμό περιλαμβάνεται το χρηματικό εισόδημα όλων των μελών του νοικοκυριού, συμπεριλαμβανομένου και του τεκμαρτού ενοικίου και βασικές μορφές αυτοκατανάλωσης τμήματος της παραγωγής των νοικοκυριών.

Στη συνέχεια, τα συστατικά στοιχεία ή οι πηγές προέλευσης του εισοδήματος αναλύονται ειδικότερα σε εισόδημα από απασχόληση, στο οποίο περιλαμβάνονται οι μισθοί- ημερομίσθια (εξαρτημένα απασχόληση), δηλαδή

ολόκληρο το εισόδημα που εισπράττουν τα εργαζόμενα με εξαρτημένη σχέση εργασίας μέλη του νοικοκυριού, ενώ συμπεριλαμβάνονται σε αυτό τα κέρδη των ελεύθερων επαγγελματιών και η (τεκμαρτή) αμοιβή προσωπικής εργασίας ή αυτοαπασχόλησης.

Αντίστοιχα το εισόδημα από περιουσία αναλύεται επίσης σε επιμέρους πηγές (τόκοι, μερίσματα, ενοίκια), ενώ το εισόδημα που δημιουργείται από τις παροχές κοινωνικής ασφάλισης περιλαμβάνει δύο επί μέρους πηγές το εισόδημα αναπλήρωσης και τα διάφορα οικογενειακά επιδόματα. Ειδικότερα το εισόδημα αναπλήρωσης αναλύεται σε εισόδημα το οποίο προέρχεται από συντάξεις, επιδόματα ανεργίας, επιδόματα ασθένειας και αναπηρίας και επιδόματα κοινωνικής βοήθειας (Πίνακας 7.1).

Αν από τα εισοδήματα από την κάθε πηγή που συνθέτουν το συνολικό εισόδημα του νοικοκυριού έχουν αφαιρεθεί οι φόροι (Φ), τότε έχουμε το συνολικό καθαρό εισόδημα του νοικοκυριού (ΣK). Το αντίστοιχο συνολικό διαθέσιμο εισόδημα του νοικοκυριού ($\Sigma \Delta$) ορίζεται¹⁷ ως:

$$\Sigma \Delta = \text{Συνολικό ακαθάριστο εισόδημα του νοικοκυριού} = \Sigma K + \Phi$$

Για την ανάλυση της διανομής του εισοδήματος δεν επαρκεί ένας απλός ή ένας περισσότερο σύνθετος προσδιορισμός του μεγέθους και της σύνθεσης ή της ανάλυσης της μεταβλητής του εισοδήματος κατά πηγές προέλευσης. Πρέπει να διενεργούνται περαιτέρω αναλύσεις οι οποίες θα συμπληρώνουν την εικόνα και τις εκτιμήσεις που παρέχονται από τα σχετικά μέτρα ανισοκατανομής (π.χ. Gini, Theil).

Προς την κατεύθυνση αυτή, η μεθοδολογία η οποία ακολουθείται επικεντρώνεται τόσο στην ανάλυση του εισοδήματος κατά πηγή προέλευσης, όσο και στον προσδιορισμό διάφορων άλλων χαρακτηριστικών (Expert Group on Household Income Statistics, The Canberra Group, 2001, Final Report and Recommendations, Ottawa), όπως αυτά προσδιορίζονται από τις ακόλουθες μεθοδολογικές προσεγγίσεις:

Ι. Λειτουργική ανάλυση επιλεγμένων χαρακτηριστικών που αφορούν τη μονάδα πρόσκτησης του εισοδήματος -άτομα, οικογένεια ή νοικοκυριό, ευρύτερη κοινωνική ομάδα.

Τα χαρακτηριστικά αυτά προσδιορίζονται ως αντιπροσωπευτικά των διάφορων υπο-ομάδων ή υπο-κατηγοριών του πληθυσμού ανάλογα με το ύψος του εισοδήματος που λαμβάνουν (ενδο- και δια-ομαδική ανισότητα).

17. Εναλλακτικά αν από κάθε πηγή το εισόδημα υπολογίζεται μαζί με τους φόρους και τις ασφαλιστικές εισφορές, τότε ισχύει : $\Sigma K = \Sigma \Delta - \Phi \text{ΑΣ}$.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.1
Πηγές συνολικού εισοδήματος

I	Εισόδημα από απασχόληση
	α. Μισθοί ημερομίσθια ¹⁸
	β. Κέρδη ελεύθερων επαγγελματιών ή επιχειρηματιών ¹⁹
II	Εισόδημα από περιουσία
	α. Ενοίκια
	β. Τόκοι
	γ. Μερίσματα
	δ. Τεκμαρτό ενοίκιο- από ιδιοκατοίκηση
III	Εισόδημα κοινωνικής ασφάλισης
	1. Εισόδημα αναπλήρωσης
	α. Συντάξεις ²⁰
	β. Επιδόματα ανεργίας ²¹
	γ. Επιδόματα ασθένειας και αναπηρίας ²²
	δ. Επιδόματα κοινωνικής βοήθειας ²³
	2. Οικογενειακά επιδόματα ²⁴
IV	Εισόδημα από άλλες πηγές
	(μεταβιβαστικές πληρωμές, εμβάσματα εξωτερικού, δαπάνες διατροφής για παιδιά κ.ο.κ)
V	Συνολικό εισόδημα νοικοκυριού (I+II+III+IV)
VI	Άμεσοι φόροι
VII	Συνολικό διαθέσιμο εισόδημα του νοικοκυριού (V+VI)

Πηγή: EC Poverty Research Project. Report of the Second General Meeting on 25-26 May, 1987. Deleck et al. Μπαλούρδος και Υφαντόπουλος 2001.

18. Πρόκειται για το εισόδημα που εισπράττουν τα εργαζόμενα μέλη του νοικοκυριού (εξαρτημένη απασχόληση). Συνήθως η σύνθεση του εισοδήματος αυτού είναι: ο βασικός μισθός, τα επιδόματα (οικογενειακά, ανθυγιεινής εργασίας, σπουδών κ.ά.), ΑΤΑ και τυχόν άλλες επιχορηγήσεις, υπερωρίες και δώρα. Δεν περιλαμβάνονται οι αμοιβές σε είδος.

19. Εκτιμάται ως η διαφορά μεταξύ καθαρών εσόδων και δαπανών. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται η αμοιβή προσωπικής εργασίας (η οποία ενσωματώνεται στη μεταβλητή εισόδημα από απασχόληση), το τεκμαρτό ενοίκιο και οι τόκοι ιδίων κεφαλαίων.

20. Πρόκειται για το σύνολο των εισοδημάτων των μελών του νοικοκυριού από παροχές κύριας και επικουρικής ασφάλισης, αφού πρώτα έχουν γίνει κάποιες πιθανές παρακρατήσεις.

Με τον τρόπο αυτό, η ανάλυση εστιάζεται στα ατομικά χαρακτηριστικά (ηλικία, μορφωτικό επίπεδο, επαγγελματική εμπειρία κ.ά) που συνήθως αφορούν τον υπεύθυνο του νοικοκυριού, στα χαρακτηριστικά που αφορούν το μέγεθος και τη σύνθεση των νοικοκυριών καθώς και σε άλλους παράγοντες που αφορούν την κατάσταση και τις λειτουργίες της αγοράς εργασίας, τις υφιστάμενες ανισότητες στις αμοιβές, τις τάσεις μείωσης των ανισοτήτων αυτών κ.λπ.

Τα ατομικά χαρακτηριστικά, στη πρώτη περίπτωση, μπορούν να εκληφθούν είτε ως «παράμετροι» δηλαδή χαρακτηριστικά που είναι μόνιμα στο άτομο ή το νοικοκυριό (φύλο, φυλή, κοινωνικό υπόβαθρο κ.ά.), είτε ως μεταβλητές (ηλικία, εκπαίδευση, επαγγελματική εμπειρία, τόπος απασχόλησης, είδος απασχόλησης κ.ά).

Ως τέτοια χαρακτηριστικά, τα οποία πρόκειται να εξεταστούν εκτενέστερα στο τμήμα της παρούσας εργασίας που αναφέρεται στα εμπειρικά ευρήματα της ανάλυσης μας αναφέρονται:

α) Χαρακτηριστικά που αφορούν τον υπεύθυνο:

- Ηλικία
- Επαγγελματική εμπειρία
- Επίπεδο εκπαίδευσης.

β) Χαρακτηριστικά νοικοκυριού

- Μέγεθος νοικοκυριού
- Σύνθεση νοικοκυριού
- Αριθμός απασχολούμενων μελών νοικοκυριού
- Αριθμός μελών νοικοκυριού με εισόδημα
- Αριθμός συνταξιούχων ή ηλικιωμένων μελών νοικοκυριού
- Αριθμός προστατευομένων παιδιών νοικοκυριού.

II. Λειτουργική ανάλυση του εισοδήματος κατά πηγές προέλευσης (decomposition)

Η ανάλυση στη συγκεκριμένη περίπτωση αποτελεί μία ένδειξη όσον αφορά την κατάσταση και τη λειτουργία της αγοράς εργασίας καθώς και τη

21. Περιλαμβάνεται οποιαδήποτε πληρωμή που σχετίζεται με την ανεργία.

22. Οι αναπηρίες μπορεί να έχουν προκληθεί ύστερα από κάποιο εργατικό ατύχημα ή με κάποιο άλλο τρόπο.

23. Η πηγή αυτή αφορά τις απολαβές από τα εθνικά προγράμματα, με βάση τα οποία εξασφαλίζεται κάποιο ελάχιστο επίπεδο εισοδήματος, κάτι το οποίο δεν ισχύει για τη χώρα μας.

24. Περιλαμβάνονται κυρίως τα επιδόματα μητρότητας και πολυτέκνων.

πολιτική ισχύ των διάφορων κοινωνικών ομάδων (μισθωτοί, συνταξιούχοι κ.λπ.), με βάση την οποία επηρεάζεται η διανομή του εισοδήματος.

7.2 Μέσο εισόδημα νοικοκυριών και κατά κεφαλή εισόδημα στο Νομό Δωδεκανήσου

Η περιφέρεια Νότιου Αιγαίου – τμήμα της οποίας αποτελεί ο Ν. Δωδεκανήσου – έχει να επιδείξει έντονη πληθυσμιακή αύξηση κατά το χρονικό διάστημα 1971-1998, ενώ ταυτόχρονα διατηρεί την πρώτη θέση στην κατάταξη των περιφερειών ανάλογα με το ύψος του κατά κεφαλήν Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ) καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας το 1990. Το κατά κεφαλή ΑΕΠ της περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου το 1999 ανήλθε σε 4,83 εκατ. δραχμές και ήταν κατά 24,4% υψηλότερο του μέσου κατά κεφαλή ΑΕΠ της χώρας. (ALL MEDIA PUBLICATIONS – ALPHA ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΙΣΤΕΩΣ – 2000 – «Οι Νομοί της Ελλάδος»). Ταυτόχρονα, ο Ν. Δωδεκανήσου χαρακτηρίζεται ως δυναμικός με κύρια οικονομική δραστηριότητα τον τουρισμό σε συνάρτηση με τις συναφείς δραστηριότητες των εστιατορίων, των ενοικιάσεων κ.λπ. Η εν λόγω διαπίστωση υπονοεί ότι ο Ν. Δωδεκανήσου παρουσιάζει ισχυρή προοπτική για τη διατήρηση του αυξανόμενου ρυθμού ανάπτυξης.

Η σχετικά υψηλή οικονομική υπόσταση του Ν. Δωδεκανήσου λογικά θα πρέπει να αντανακλάται στα εισοδήματα των νοικοκυριών, τα οποία είναι επίσης λογικό να κατανέμονται ανισομερώς και γι' αυτό αντικείμενο της παρούσας ενότητας αποτελεί η διερεύνηση των διαφοροποιήσεων:

- α) στη κατανομή του καθαρού εισοδήματος των νοικοκυριών των Επαρχείων του νομού, και
- β) στη συμβολή της κάθε πηγής εισοδήματος στη διαμόρφωση του ακαθάριστου εισοδήματος των νοικοκυριών των Επαρχείων του νομού.

Ως ακαθάριστο ετήσιο εισόδημα του νοικοκυριού θεωρείται το σύνολο των απολαβών όλων των μελών που απέκτησαν εισόδημα από οποιαδήποτε πηγή το 1998, ενώ η πρόσθεση / αφαίρεση του συνολικού φόρου εισοδήματος διαμορφώνει το καθαρό ετήσιο εισόδημα του νοικοκυριού.

Η μελέτη των διαφορών στην κατανομή του καθαρού εισοδήματος των νοικοκυριών στα τέσσερα Επαρχεία αποσαφηνίζει κατά ένα μεγάλο μέρος τις διαφορές στα επίπεδα διαβίωσης που απολαμβάνουν τα νοικοκυριά ανά Επαρχείο. Από την άλλη, η μελέτη των διαφορών της συμβολής της κάθε πηγής εισοδήματος στο σχηματισμό του ακαθάριστου εισοδήματος του νοικο-

κυριού αναμένεται να προσεγγίσει σε γενικές γραμμές, αφενός, τη συμβολή των επιμέρους κλάδων οικονομικής δραστηριότητας στα εισοδήματα των νοικοκυριών και, αφετέρου, τις προοπτικές εξέλιξής τους.

Σημειωτέον ότι τις σχετικές ερωτήσεις απάντησε το 93% περίπου του συνόλου των νοικοκυριών και κατά συνέπεια η προσέγγιση του εισοδήματος κρίνεται ως αποδεκτή. Παραμένει εκτός ελέγχου το πρόβλημα της πιθανής ακούσιας ή εκούσιας υποεκτίμησης / υπερεκτίμησης του δηλούμενου εισοδήματος, αλλά δεδομένου ότι ο αριθμός αυτών των περιπτώσεων είναι περίπου ισόποσος εκτιμάται ότι δεν διαστρεβλώνεται η πραγματική εισοδηματική κατάσταση των νοικοκυριών τουλάχιστον σε σχετικούς όρους. Ταυτόχρονα, παραμένουν τα πιθανά λάθη της καταγραφής των εισοδημάτων, όπως συμβαίνει σε όλες τις σχετικές έρευνες.

7.2.1 Μέσο εισόδημα νοικοκυριών και κατά κεφαλή εισόδημα: ανάλυση κατά Επαρχείο

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 7.2 όπου παρουσιάζεται η κατανομή του μέσου *ετήσιου* εισοδήματος ανά νοικοκυριό καθώς και του κατά κεφαλήν εισοδήματος σε όλα τα Επαρχεία, που παρουσιάζεται στον Πίνακα 7.3, φαίνεται ότι οι κάτοικοι του Επαρχείου της Κω έχουν τα υψηλότερα εισοδήματα σε σύγκριση με τους κατοίκους των άλλων Επαρχείων, ενώ στον αντίποδα βρίσκονται οι κάτοικοι του Επαρχείου της Καλύμνου οι οποίοι απολαμβάνουν τα χαμηλότερα εισοδήματα. Σε συνολικούς όρους, η εικόνα της κατανομής εισοδήματος, τόσο σε όρους μέσου όσο και σε όρους κατά κεφαλήν εισοδήματος δείχνει ότι υπάρχει μία διχοτόμηση στις οικονομικές

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.2

Κατανομή του μέσου και κατά κεφαλήν εισοδήματος (1998) κατά Επαρχείο

Επαρχείο	Μέσο εισόδημα		Κατά κεφαλήν εισόδημα	
	Ποσόν (χιλ. δρχ.)	Δείκτης	Ποσόν (χιλ. δρχ.)	Δείκτης
Ρόδου	5533,00	102,67	1870,97	103,83
Κω	6021,19	111,73	1983,09	110,06
Καλύμνου	4272,72	79,29	1354,27	75,16
Καρπάθου	5069,26	94,07	1798,80	99,83
Σύνολο Δωδεκανήσου	5388,65	100,00	1801,82	100,00

απολαβές των κατοίκων του νομού. Οι κάτοικοι των Επαρχείων της Ρόδου και Κω αποκομίζουν εισοδήματα υψηλότερα των μέσων εισοδημάτων του νομού, ενώ οι κάτοικοι των Επαρχείων της Καλύμνου και Καρπάθου απολαμβάνουν εισοδήματα χαμηλότερα των μέσων εισοδημάτων του νομού.

Ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει στο Επαρχείο της Καλύμνου, όπου τα εισοδήματα των κατοίκων του εμφανίζουν την μεγαλύτερη υστέρηση έναντι των μέσων εισοδημάτων του νομού (20 ποσοστιαίες μονάδες στην περίπτωση του μέσου εισοδήματος του νοικοκυριού και 25 ποσοστιαίες μονάδες στην περίπτωση του κατά κεφαλήν εισοδήματος). Αντίστοιχα, τα εισοδήματα των κατοίκων του Επαρχείου της Καρπάθου υστερούν μόλις κατά 6 ποσοστιαίες μονάδες σε όρους μέσου εισοδήματος νοικοκυριού. Οι διαπιστώσεις αυτές υπονοούν ότι το Επαρχείο της Καλύμνου είναι το πλέον φτωχό του νομού και θα ήταν σκόπιμο να αποτελέσει στόχο πρώτης προτεραιότητας των πολιτικών οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, έτσι ώστε να κλείσει η ψαλίδα στα εισοδήματα των νοικοκυριών και κατ' επέκταση να βελτιωθεί το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων του Επαρχείου και να συγκλίνει προς το μέσο βιοτικό επίπεδο του νομού.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 7.3 όπου παρουσιάζεται η συγκριτική εισοδηματική κατάσταση των μελών ανά μέγεθος νοικοκυριού, προκύπτει ότι σε γενικές γραμμές τα μέλη των μεσαίου μεγέθους (2-4 άτομα) νοικοκυριών του Επαρχείου της Καρπάθου και τα μέλη των πολυπληθών νοικοκυριών (4-6+ άτομα) του Επαρχείου της Καλύμνου αποκτούν εισοδήματα

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.3

Κατανομή του κατά κεφαλήν εισοδήματος ανα μέγεθος νοικοκυριού

Μέλη νοικο- κυριών	Ρόδου		Επαρχεία Κω		Επαρχεία Καλύμνου		Επαρχεία Καρπάθου		Σύνολο Δωδεκα- νήσου	
	Ποσόν (χιλ δρχ)	Δείκτης	Ποσόν (χιλ δρχ)	Δείκτης	Ποσόν (χιλ δρχ)	Δείκτης	Ποσόν (χιλ δρχ)	Δείκτης	Ποσόν (χιλ δρχ)	Δείκτης
1	2639,5	93,40	2919,4	103,31	2777,9	98,30	4172,6	147,6	2825,7	100
2	2297,5	100,77	2672,5	117,19	1906,6	83,60	2037,0	89,33	2280,3	100
3	2392,5	111,37	1904,2	88,64	1596,2	74,30	1560,5	72,64	2148,2	100
4	1612,7	102,86	1802,3	114,96	1096,7	69,95	1446,7	92,28	1567,7	100
5	1378,1	103,42	1301,2	97,65	1089,0	81,73	1575,0	118,2	1332,4	100
6+	1026,6	86,07	2500,5	209,64	806,61	67,62	1143,1	104,3	1192,7	100
Σύν.	1870,	103,83	1983,1	110,06	1354,3	75,16	1789,8	99,83	1801,8	100

που είναι χαμηλότερα από τα εισοδήματα που αποκτούν τα μέλη των αντίστοιχων νοικοκυριών του νομού. Είναι εμφανές ότι τα ίδιου μεγέθους νοικοκυριά δεν αποκτούν κατ' ανάγκη ισόποσα εισοδήματα, και αυτό φυσικά συμβαίνει τόσο γιατί διαφέρουν τα δημογραφικά / εργασιακά χαρακτηριστικά τους όσο και γιατί τα εργαζόμενα μέλη των νοικοκυριών δραστηριοποιούνται σε οικονομικές ενασχολήσεις με διαφορετικές παραγωγικότητες που αποφέρουν σε γενικές γραμμές ανόμοια εισοδήματα.

Συνοπτικά, σε όρους στοχοθεσίας της πολιτικής οι προηγούμενες παρατηρήσεις δείχνουν ότι υπάρχει η αναγκαιότητα προσδιορισμού των ομάδων στόχου σε συνάρτηση όχι μόνο των τοπικών συνθηκών αλλά και των ιδιαίτερων καταστάσεων που αντιμετωπίζουν οι πλέον ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες.

7.2.2 Μέσο ετήσιο ακαθάριστο εισόδημα κατά πηγή προέλευσης

Στην παρούσα ενότητα θα χρησιμοποιηθεί το ετήσιο ακαθάριστο ετήσιο εισόδημα και όχι το καθαρό για το λόγο ότι δεν είναι εφικτός ο καταμερισμός του φόρου εισοδήματος κατά πηγή προέλευσης. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, είναι πιθανό να παρουσιαστούν ορισμένες διαφοροποιήσεις σε σχέση με το καθαρό εισόδημα οι οποίες είναι ισόποσες με το φόρο εισοδήματος που έχει καταβληθεί/εισπραχθεί από το κάθε νοικοκυριό, αλλά αυτή η κατάσταση δεν επηρεάζει την ανάλυση που ακολουθεί γιατί διενεργείται σε ποσοστιαίους όρους.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 7.4 όπου παρουσιάζεται η ποσοστιαία σύνθεση του ετήσιου ακαθάριστου εισοδήματος κατά πηγή προέλευσης προκύπτει κατ' αρχάς ότι οι κάτοικοι του νομού προσπορίζονται το εισόδημά τους από δύο κυρίως πηγές: τις μισθωτές υπηρεσίες και τα ελευθέρια επαγγέλματα. Κατά μέσον όρο, το 64% περίπου του εισοδήματος του συνόλου των νοικοκυριών του νομού προέρχεται από τις προαναφερθείσες πηγές, ενώ υπάρχουν έντονες διακυμάνσεις ανάμεσα στα Επαρχεία. Πιο συγκεκριμένα, οι κάτοικοι του Επαρχείου της Καρπάθου δηλώνουν ότι το 80% του εισοδήματός τους προέρχεται από τις δύο αυτές πηγές και ακολουθούν με μειούμενα ποσοστά το Επαρχείο της Κω με 72%, το Επαρχείο της Καλύμνου με 65% και τελευταίο το Επαρχείο της Ρόδου με 59%.

Επισημαίνεται ότι : πρώτον, τα δύο Επαρχεία που εμφανίζουν την υψηλότερη συμβολή των μισθωτών υπηρεσιών και των ελευθέρων επαγγελμάτων στο σχηματισμό του εισοδήματος των κατοίκων τους (Κάρπαθος και Κω) παρουσιάζουν αξιοσημείωτη διαφοροποίηση στη συμβολή της καθεμίας πηγής. Έτσι, στην περίπτωση του Επαρχείου της Καρπάθου φαίνεται ότι οι κάτοικοί του δραστηριοποιούνται έντονα σε ελευθέρια επαγγέλματα τα οποία

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.4

Ποσοστιαία σύνθεση του επίσιου ακαθάριστου εισοδήματος κατά πηγές εισοδήματος

Πηγές εισοδήματος	Επαρχείο				
	Ρόδου	Κω	Καλύμνου	Καρπάθου	Σύνολο Δωδεκανήσου
Μισθοί	33,28	49,46	41,00	34,25	37,45
Ημερομίσθια	3,47	1,85	6,44	0,00	3,39
Ελεύθ. Επαγγ.	25,69	27,67	25,65	46,07	26,86
Γεωργ. Εκμετ.	3,92	0,80	0,65	1,37	2,77
Ενοίκια	3,98	2,64	2,63	3,53	3,52
Τεκμαρτά ενοίκια	9,57	7,35	8,02	3,97	8,67
Αυτοκατανάλωση	0,79	0,12	1,03	2,17	0,66
Εμβάσματα	0,28	0,05	1,66	0,28	0,49
Άλλη πηγή	3,26	1,37	0,45	0,00	2,38
Επίδομα ανεργίας	1,88	1,87	0,09	0,02	1,56
Επίδομα ασθένειας	0,09	0,00	0,20	0,00	0,08
Επίδομα μητρότητας	0,10	0,22	0,81	0,01	0,21
Άλλο επίδομα	1,27	0,13	0,92	0,69	0,98
Συντάξεις	12,42	6,49	11,49	8,23	10,98
Σύνολο	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

αποφέρουν ποσοστιαία το μεγαλύτερο τμήμα του εισοδήματός τους (46 % περίπου), ενώ οι κάτοικοι του Επαρχείου της Κω αποκτούν το ήμισυ σχεδόν του εισοδήματός τους παρέχοντας μισθωτές υπηρεσίες. Σε όρους σταθερότητας στην απόκτηση εισοδήματος, εκτιμάται ότι τα εισοδήματα που προέρχονται από την άσκηση ελευθερίων επαγγελματιών εξαρτώνται σε μεγαλύτερη έκταση από τις διακυμάνσεις της ζήτησης σε σύγκριση με τα εισοδήματα των μισθωτών. Κατά συνέπεια τα εισοδήματα των κατοίκων του Επαρχείου της Καρπάθου ενδέχεται να παρουσιάσουν τις μεγαλύτερες αναλογικά αυξομειώσεις σε σχέση με τα εισοδήματα των κατοίκων των άλλων Επαρχείων.

Δεύτερον, προκύπτει ότι όσο μεγαλύτερο είναι το τμήμα του συνολικού εισοδήματος που προέρχεται από μισθωτές υπηρεσίες και ελευθέρια επαγγέλματα τόσο μικρότερη είναι η συμβολή των άλλων πηγών στο σχηματισμό του εισοδήματος.

Από τα στοιχεία του ίδιου Πίνακα, προκύπτει ότι οι πηγές προέλευσης του εισοδήματος κατά σειρά σπουδαιότητας στο σχηματισμό του εισοδήματος των νοικοκυριών του νομού και των Επαρχείων –εκτός των μισθωτών υπηρεσιών και των ελευθερίων επαγγελματιών– έχουν ως εξής :

- Συντάξεις που αποτελούν το 11% του εισοδήματος των νοικοκυριών του νομού και κυμαίνονται από 6,5% στην περίπτωση του Επαρχείου της Κω έως 12,4% στο Επαρχείο της Ρόδου.
- Τεκμαρτό ενοίκιο, δηλαδή το υπολογιζόμενο ενοίκιο που θα πλήρωναν οι ιδιοκτήτες κατοικιών, το οποίο κυμαίνεται από 4% στο Επαρχείο της Καρπάθου έως 10% περίπου στο Επαρχείο της Ρόδου και με μέση τιμή 8,7% στο σύνολο του νομού.
- Ενοίκια από κατοικίες και εξοπλισμό τα οποία αντιπροσωπεύουν το 3,5% του εισοδήματος του συνόλου των νοικοκυριών του νομού χωρίς ιδιαίτερες αποκλίσεις στο επίπεδο των Επαρχείων.
- Εισοδήματα από γεωργικές εκμεταλλεύσεις –γενικά εκμεταλλεύσεις του πρωτογενούς τομέα της οικονομίας– τα οποία, αν και παρουσιάζουν μεγάλη διακύμανση ανάμεσα στα Επαρχεία (από 0,65% στο Επαρχείο της Καλύμνου μέχρι 4% περίπου στο Επαρχείο της Ρόδου), αποτελούν μόλις το 2,8% του εισοδήματος του νομού. Είναι φανερό ότι τα εισοδήματα των νοικοκυριών του νομού πολύ λίγο επηρεάζονται από τις θετικές ή αρνητικές εξελίξεις του πρωτογενούς τομέα στη χώρα μας, καθώς και από τις σχετικές πολιτικές που εφαρμόζονται για την ανάπτυξη του συγκεκριμένου τομέα της οικονομίας.
- Εισοδήματα από ημερομίσθια, τα οποία συμβάλλουν κατά 3,4% στη διαμόρφωση του εισοδήματος του συνόλου των νοικοκυριών του νομού, κυμαινόμενα από 0,0% στο Επαρχείο της Καρπάθου μέχρι 6,4% στο Επαρχείο της Καλύμνου.
- Επιδόματα (ανεργίας, ασθένειας, μητρότητας και άλλα) τα οποία συμβάλλουν κατά 2,8% στο σύνολο του νομού και κυμαίνονται από μόλις 0,7% στο Επαρχείο της Καρπάθου έως 3,3% στο Επαρχείο της Ρόδου. Το μέγεθος των απολαβών των νοικοκυριών μέσω των επιδομάτων προσεγγίζουν, αφενός, την ποσοτική έκφραση του κράτους πρόνοιας και, αφετέρου, το μέγεθος των κοινωνικών αναγκών σε τοπικό επίπεδο. Στην προκειμένη περίπτωση φαίνεται να υπάρχει σημαντική διάσταση ανάμεσα στις κοινωνικές ανάγκες και την εξυπηρέτησή τους μέσω των επιδομάτων κυρίως λόγω του ότι ενώ τα δύο Επαρχεία (Καλύμνου και Καρπάθου) εμφανίζουν τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας αποκομίζουν επιδόματα ανεργίας (0,09% και 0,02% αντίστοιχα), τα οποία υπολείπο-

νται κατά πολύ του 1,6% που είναι το ποσοστό του εισοδήματος που προέρχεται από επιδόματα ανεργίας για το σύνολο των νοικοκυριών του νομού. Η συμβολή των επιδομάτων ανεργίας στο σχηματισμό του εισοδήματος των νοικοκυριών των Επαρχιών της Ρόδου και της Κω εμφανίζει την υψηλότερη τιμή και ανέρχεται σε 1,9%.

Η ανακολουθία ανάμεσα στα υψηλά ποσοστά ανεργίας και στη χαμηλή συμμετοχή των επιδομάτων ανεργίας στα εισοδήματα των νοικοκυριών των Επαρχιών Καλύμνου και Καρπάθου μπορεί να οφείλεται στο ότι οι άνεργοι αυτών των περιοχών δεν καλύπτουν τις προϋποθέσεις λήψης του επιδόματος, αλλά μπορεί να οφείλεται στην έλλειψη σχετικής πληροφόρησης. Ο λόγος αυτός φαίνεται ο πλέον βάσιμος δεδομένου ότι οι κάτοικοι των συγκεκριμένων Επαρχιών δηλώνουν τη δημιουργία δομών πληροφόρησης για εργασιακά θέματα ως πρώτης προτεραιότητας ενέργεια που θα πρέπει να αναληφθεί σε τοπικό επίπεδο, όπως έχει ήδη αναλυθεί σε προηγούμενη ενότητα της έκθεσης. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η σχετικά υψηλότερη συμβολή των επιδομάτων –και κυρίως των επιδομάτων ανεργίας– στο σχηματισμό του εισοδήματος των νοικοκυριών των Επαρχιών Ρόδου και Κω πιθανόν να οφείλεται εν μέρει στην καλύτερη πληροφόρηση για τα σχετικά θέματα και στην ευκολότερη πρόσβαση στις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες.

- Τα εισοδήματα των νοικοκυριών συμπληρώνονται κατά 3,5% από τις υπόλοιπες πηγές: αυτοκατανάλωση, δηλαδή από την αξία του τμήματος της παραγωγής του νοικοκυριού που καταναλώνεται από το ίδιο. Αφορά κυρίως νοικοκυριά που δραστηριοποιούνται σε ελευθέρια επαγγέλματα και στον πρωτογενή τομέα. Η συμβολή της είναι κάπως αξιοπρόσεκτη στα Επαρχεία Καρπάθου (2,2%) και Καλύμνου (1,0%), ενώ για το σύνολο του νομού η συμβολή της περιορίζεται στο 0,7%. Εξίσου αμελητέα είναι η συμμετοχή της αξίας των εμβασμάτων (0,5%) στο σύνολο των νοικοκυριών του νομού και μόνο στο Επαρχείο της Καλύμνου αποτελούν το 1,6% του εισοδήματος των κατοίκων του. Τέλος, η συνεισφορά των άλλων πηγών εισοδήματος (διατροφή) είναι περίπου 2,4% για το σύνολο του νομού, με μεγαλύτερη έκταση στο Επαρχείο της Ρόδου όπου το 3,3% του εισοδήματος των νοικοκυριών προέρχεται από τις εν λόγω πηγές.

7.3 Μεθοδολογίες υπολογισμού του ορίου φτώχειας

Συνήθως η φτώχεια θεωρείται ότι καταλαμβάνει το κατώτατο άκρο της διανομής του εισοδήματος (Μπαλούρδος, 1995, Μπαλούρδος, 1997, Κα-

νελλόπουλος, 1986). Με βάση την υπόθεση αυτή η φτώχεια συσχετίζεται με την (οικονομική) ανισότητα. Ως εκ τούτου, η εκτίμηση των φτωχών μπορεί να πραγματοποιηθεί με αμιγή εισοδηματικά κριτήρια. Πέραν της εκτίμησης των (εισοδηματικών) ορίων φτώχειας και της αναλογίας των φτωχών, πρέπει να μπορούν να προσδιορίζονται επιπλέον τα κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά τους. Διότι έτσι μπορούν να προσδιοριστούν ο κίνδυνος του να περιέλθει κανείς κάτω από το όριο της φτώχειας καθώς και οι συνθήκες που συνεισφέρουν προς την κατεύθυνση αυτή. Επίσης με την εκτίμηση του χάσματος της φτώχειας μπορεί να υπολογιστεί το χρηματικό ποσό που απαιτείται για να περάσει κανείς το όριο της φτώχειας και να ενταχθεί, υπό αυτή την έννοια, στην κατηγορία των μη φτωχών (Sen, 1976). Με τον τρόπο αυτό μπορεί να προσδιοριστεί και ο βαθμός κινητικότητας εντός και εκτός των ορίων της φτώχειας. Επιπλέον, με βάση τα γνωστά θεωρητικά υποδείγματα της αγοράς εργασίας, ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάλυση του εισοδήματος των φτωχών κατά πηγές προέλευσης.

Επισημαίνεται ωστόσο ότι η εκτίμηση του αριθμού των φτωχών αποτελεί τον πιο εύχρηστο και σημαντικό μας δείκτη έκτασης της φτώχειας. Εμφανίζει το πλεονέκτημα ότι ερμηνεύεται εύκολα, ενώ τα συμπεράσματα που προκύπτουν είναι αξιόπιστα και συγκρίσιμα και επηρεάζονται από την μεθοδολογία που επιλέγεται κατά περίπτωση. Αντίστοιχα ο *κίνδυνος της φτώχειας* προσεγγίζεται με:

- 1) την εκτίμηση του ποσοστού όλων των ατόμων ή των νοικοκυριών με κάποιο συγκεκριμένο χαρακτηριστικό που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας (π.χ. μονογονεϊκές οικογένειες, νοικοκυριά με υπεύθυνο ηλικιωμένο κ.λπ.),
- 2) την εκτίμηση του σχετικού κινδύνου φτώχειας, δηλαδή του κινδύνου που αφορά μια συγκεκριμένη ομάδα πληθυσμού σε σχέση με τον κίνδυνο που αφορά το συνολικό πληθυσμό ή το συνολικό δειγματοληπτικό πληθυσμό,
- 3) τον προσδιορισμό της σύνθεσης των φτωχών.

Στο επίπεδο της εμπειρικής εφαρμογής, η διαδικασία μέτρησης της φτώχειας διακρίνεται από δύο στάδια. Το πρώτο αναφέρεται ως στάδιο αναγνώρισης (identification) και το δεύτερο ως στάδιο σύνθεσης (aggregation). Κατά το πρώτο στάδιο προσδιορίζεται ποιοι είναι οι φτωχοί, ενώ κατά το στάδιο της σύνθεσης χρησιμοποιείται κάποιο από τα χαρακτηριστικά των φτωχών (π.χ. εισόδημα ή καταναλωτικές δαπάνες) για να δημιουργηθεί ο κατάλληλος δείκτης φτώχειας.

Με βάση διάφορες μεθοδολογίες που έχουν αναπτυχθεί προσδιορίζονται διαφορετικά εισοδηματικά όρια φτώχειας και στη συνέχεια τα νοικοκυριά ταξινομούνται κατά μήκος της κλίμακας του εισοδήματος και στη συνέ-

χεια προσδιορίζονται ποια εντάσσονται ως φτωχά ή ως μη φτωχά, με βάση τα εκάστοτε χρησιμοποιούμενα όρια φτώχειας.

7.3.1 Μέθοδος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με βάση τον ορισμό που έχει προταθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση, το όριο φτώχειας υπολογίζεται ως το κατώτατο όριο του συνηθισμένου επιπέδου διαβίωσης του πληθυσμού της χώρας. Ο υπολογισμός βασίζεται σε σχετικά εισοδηματικά κριτήρια και αποτελεί ένα συγκεκριμένο ποσοστό του (μέσου ή διάμεσου διαθέσιμου ή) ισοδύναμου εισοδήματος (EEC, 1981, Deleck et al., 1991). Προς την κατεύθυνση αυτή αρχικά υπολογίζεται το αποκαλούμενο Μέσο Διαθέσιμο Ισοδύναμο Εισόδημα, (ΜΔ) με βάση τη σχέση:

$$M\Delta = \Sigma (N_i/N)(Y_i/F_i) \quad (1)$$

όπου, N_i : Αριθμός των νοικοκυριών δείγματος με μέγεθος i ,

N : Συνολικός αριθμός των νοικοκυριών του δείγματος,

Y_i : Μέσο Διαθέσιμο Εισόδημα των νοικοκυριών του δείγματος με μέγεθος i ,

F_i : Κλίμακα ισοδυναμίας για τα νοικοκυριά του δείγματος i ($i=1,2,3,\dots$)

A_{ij} = Αριθμός ενήλικων ($j=1,2,\dots$) στο νοικοκυριό με μέγεθος i .

C = Αριθμός παιδιών²⁵ ($k=0,1,2,\dots$) στο νοικοκυριό με μέγεθος i .

$$F_i = 1 + 0,5(A_{ij}-1) + 0,3C_{ik} \quad (2).$$

Το όριο φτώχειας για τα μονομελή νοικοκυριά του δείγματος ορίζεται ως το 50% του ΜΔ και για τα νοικοκυριά με περισσότερα του ενός μέλη το εισοδηματικό όριο αυτό αυξάνεται με 50% για κάθε επιπλέον ενήλικο μέλος και με 30% για κάθε παιδί. Δηλαδή τα όρια φτώχειας υπολογίζονται βάσει της σχέσης:

$$Y_i^* = 0,50M\Delta [1 + 0,50(A_{ij}-1) + 0,3C_{ik}] \quad (3)$$

(Όπου Y_i^* : το όριο φτώχειας για τα νοικοκυριά με μέγεθος i).

Πρόκειται για την εκδοχή της νεότερης μελέτης της Eurostat, όπου χρησιμοποιείται η έννοια του «ισοδύναμου ενήλικα». Δηλαδή το συνολικό εισόδημα του νοικοκυριού διαιρείται με το «ισοδύναμό του» μέγεθος χρησιμοποιώντας την τροποποιημένη κλίμακα ισοδυναμίας του OECD. Στον πρώτο ενήλικα (14 ετών και άνω), με βάση την εν λόγω κλίμακα δίνεται βαρύτητα 1, στον δεύτερο 0,5, στον τρίτο 0,5, κ.ο.κ. Αντίθετα, για τα παιδιά η βαρύτητα που δίνεται είναι 0,3 (Eurostat, 2003). Με τον τρόπο αυτό το συνολικό ισοδύναμο εισόδημα κατανέμεται σε όλα τα μέλη του νοικοκυριού. Επίσης το όριο φτώχειας τίθεται

25. Ηλικίας μέχρι 14 ετών.

στο 60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος κατά άτομο. Όπως ειδικότερα αναφέρεται στη διάμεσο εντοπίζεται το μέσο σημείο της κατανομής και έτσι εντοπίζεται καλύτερα η απόσταση από το όριο της φτώχειας.²⁶

Στη συνέχεια περιγράφονται ορισμένα χαρακτηριστικά ή διαστάσεις της φτώχειας μέσα από εκτιμήσεις σχετικών δεικτών για τις χώρες της ΕΕ. Ακολουθεί εκτενέστερη περιγραφή με αναφορά τα Δωδεκάνησα συνολικά και κατά Επαρχείο.

7.3.2 Εισαγωγή: Ορισμένα στοιχεία για τη φτώχεια στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Τα στοιχεία που παρουσιάζονται εισαγωγικά έχουν ως πηγή τη Eurostat (2003) και την ΕΣΥΕ.²⁷ Ως «κίνδυνος φτώχειας» ορίζεται το ποσοστό του πληθυσμού το οποίο έχει εισόδημα χαμηλότερο του 60% του διαμέσου εισοδήματος όλων των νοικοκυριών και σχετίζεται περισσότερο με τη διανομή του εισοδήματος. Αυτή η έννοια του κινδύνου σχετικής φτώχειας (φτωχός σε σχέση με τους άλλους) διαφοροποιείται από την έννοια του κινδύνου απόλυτης φτώχειας (στερούμενος βασικών μέσων επιβίωσης), η οποία δεν χρησιμοποιείται από τη Eurostat (ΕΣΥΕ, 2003).

Εξετάζοντας ειδικότερα τα στοιχεία του Πίνακα 7.5 προκύπτει ότι το έτος 1999, 15% (56 εκατομμύρια άτομα) του πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΥ 15) διαβιούσε σε νοικοκυριά με εισόδημα κάτω από το όριο φτώχειας.²⁸ Μεταξύ των χωρών είναι χαρακτηριστική η περίπτωση της Σουηδίας στο ένα άκρο, με κίνδυνο φτώχειας μόλις 9% και της Πορτογαλίας

26. Ωστόσο πιστεύεται ότι, αν χρησιμοποιηθεί το 50% του μέσου ισοδύναμου εισοδήματος, η διαφοροποίηση δεν θα είναι ουσιώδης.

27. Από τη Γ.Γ. ΕΣΥΕ ανακοινώνονται τα προσωρινά αποτελέσματα της Έρευνας του Ευρωπαϊκού Πάνελ Νοικοκυριών (ECHP) 2002, με έτος αναφοράς των εισοδημάτων το 2001. Η έρευνα αυτή διεξάγεται από το 1994 με διμερείς συμφωνίες μεταξύ της Eurostat και των κρατών-μελών, σύμφωνα με κοινή μεθοδολογία που εκπονήθηκε από τη Eurostat. Η έρευνα του 2002 (9ο Κύμα) είναι η τελευταία που διενεργήθη υπό το συγκεκριμένο πλαίσιο, και λόγω των δυσκολιών και ανεπαρειών που παρουσίαζε σε ευρωπαϊκό επίπεδο αντικαθίσταται από το 2003 από την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC) στη βάση, πλέον, Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του οποίου η δημοσίευση αναμένεται.

28. Το μηνιαίο εισόδημα (σε τιμές Μαΐου 2003), το οποίο αποτελεί το κατώφλι για τον ορισμό του πληθυσμού ως «οικονομικώς επισφαλούς», το 2001 ήταν € 403,9 για νοικοκυριό ενός ατόμου και € 847,2 για νοικοκυριό με δύο ενήλικες και δύο παιδιά.

και της Ελλάδας, στο άλλο άκρο, με κίνδυνο φτώχειας 21%, που στην περίοδο αναφοράς είναι μέγιστος μεταξύ των χωρών μελών της ΕΕ. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας Πάνελ, το έτος 2001 στην Ελλάδα το 19,6% του πληθυσμού είχε εισόδημα μικρότερο του 60% του διαμέσου εισοδήματος, συνεχίζοντας έτσι μία τάση βελτίωσης (Πίνακας 7.5). Σημειώνεται ότι βελτίωση μίας ποσοστιαίας μονάδας αντιστοιχεί σε περίπου 110.000 άτομα.

Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις²⁹ φαίνεται να λειτουργούν καταλυτικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕU-15) καθώς σε μια υποθετική κατάσταση καθολικής έλλειψής τους το ποσοστό φτώχειας αντί του 15% θα ανερχόταν σε 24%, αν και παρατηρείται μια ανομοιομορφία μεταξύ του Ευρωπαϊκού Βορρά και του Ευρωπαϊκού Νότου. Για την Ελλάδα το ποσοστό κινδύνου φτώχειας, πριν από όλες τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, το έτος 1999 ανερχόταν σε 22% και κατέρχεται μόλις σε 21% με τις κοινωνικές μεταβιβάσεις. Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι στη χώρα μας η κοινωνική πολιτική ασκείται κυρίως μέσω των συντάξεων και λιγότερο μέσω των λοιπών κοινωνικών παροχών (ΕΣΥΕ, 2003), οι οποίες όμως δεν καταγράφονται πλήρως, είτε επειδή είναι σε είδος, είτε επειδή γίνονται εμμέσως (π.χ. επιδοτήσεις στεγαστικών δανείων, φθηνά εισιτήρια μέσων μαζικής μεταφοράς κ.ά.).

Το συμπέρασμα που προκύπτει από τα στοιχεία του Πίνακα 7.5 είναι επομένως σύνθετο:

1. Η Ελλάδα συγκαταλέγεται μεταξύ των χωρών της ΕΕ -15, με τον υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας.
2. Η Ελλάδα συγκαταλέγεται μεταξύ των χωρών της ΕΕ-15 όπου η επίπτωση των κοινωνικών μεταβιβάσεων στην αναλογία των φτωχών είναι επουσιώδης ή ασήμαντη.

Με βάση την εικόνα αυτή, η ανάλυση στη συνέχεια επικεντρώνεται στα Δωδεκάνησα. Όπως θα διαφανεί, στο νομό συνολικά καταγράφεται χαμηλότερος κίνδυνος φτώχειας από ότι στο σύνολο της χώρας. Όμως από την κατά Επαρχείο περιγραφή, θα προκύψει ότι η τάση αυτή δεν ισχύει στην περίπτωση των Επαρχιών Καλύμνου και Καρπάθου.

29. Οποιαδήποτε πηγή εισοδήματος από επιδόματα, συντάξεις κ.λπ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.5
Κίνδυνος φτώχειας στα κράτη-μέλη της ΕΕ, 1995-2002*

Διαχωριστική γραμμή: 60% του διαμέσου ισοδυνάμου εισοδήματος									
Χώρα	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	
Κοιν. μεταβιβ. (μαζί με συντάξεις)									
	Μετά		Πριν						
Ελλάδα	21,4	20,8	21,3	20,6	20,6	22,0	19,8	20,4	19,6
Ιταλία	20	20	19	18	18	21	...	...	...
Ισπανία	19	18	20	18	19	23	...	...	...
Πορτογαλία	23	21	22	21	21	27	...		
Ιρλανδία	19	19	19	19	18	30	...		
Βέλγιο	16	15	14	14	13	25	...	...	...
Δανία	10	9	9	12	11	24	...	...	...
Γερμανία	15	14	12	11	11	21	...	...	...
Γαλλία	15	15	15	15	15	24	...	...	...
Λουξεμβούργο	12	11	11	12	13	24	...	...	...
Ολλανδία	11	12	10	10	11	21	...	...	...
Αυστρία	13	14	13	13	12	23	...	...	...
Φινλανδία**	:	8	8	9	11	21	...	...	...
Σουηδία***	:	:	9	10	9	28	...	...	...
Ην. Βασίλειο	20	18	18	19	19	30	...	...	...
ΕΕ-15	17	16	16	15	15	24	...	...	...

*Πηγή EUROSTAT(2003). ΕΣΥΕ, ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ 16/7/2003.

Τα στοιχεία των κρατών-μελών για τα έτη 2000 και 2001 δεν έχουν ανακοινωθεί ακόμη από τη Eurostat. Για το 2002 πολλά κράτη-μέλη δεν διενήργησαν την έρευνα. Το αναγραφόμενο έτος αναφέρεται στο έτος της έρευνας. Τα εισοδήματα αφορούν στο προηγούμενο έτος.

**Τα μεγέθη της Φινλανδίας αφορούν στο 1996 και όχι στο 1995.

***Τα μεγέθη της Σουηδίας αφορούν στο 1997 και όχι στο 1995.

*** Για τα έτη 2000-2002 τα στοιχεία είναι προσωρινά. Για τα έτη 2000 και 2001 τα στοιχεία έχουν επεξεργασθεί από τη Eurostat, αλλά δεν έχουν ανακοινωθεί ακόμη. Μη διαθέσιμα στοιχεία.

7.4 Ανάλυση της φτώχειας στο Νομό και τα Επαρχία Δωδεκανήσου

7.4.1 Ανάλυση της φτώχειας στο Νομό και τα Επαρχία Δωδεκανήσου

Εξετάζοντας στη συνέχεια τα στοιχεία για τη Δωδεκάνησο φαίνεται ότι στο Επαρχείο Ρόδου μόνον το 13,90% των νοικοκυριών εμφανίζονται ως φτωχά. Η αναλογία αυτή είναι σχετικά πολύ χαμηλή εφόσον υπολείπεται της αντίστοιχης αναλογίας του Νομού Δωδεκανήσου (16,38%), ενώ είναι σημαντικά χαμηλότερη από τα ποσοστά που εμφανίζονται στα Επαρχία Καρπάθου (25,84%) και Καλύμνου (25,5%). Στην περίπτωση του Επαρχείου Κω το επίπεδο της φτώχειας ανέρχεται σε 14,12%, δηλαδή λίγο υψηλότερο από το επίπεδο της Ρόδου και σημαντικά χαμηλότερο από αυτό της Νομαρχίας και των υπολοίπων Επαρχιών (Πίνακας 7.6).

Επομένως οι τάσεις που διαγράφονται είναι σύνθετες. Από τη μία πλευρά ο κίνδυνος φτώχειας στο Νομό είναι χαμηλότερος του συνόλου της χώρας. Η τάση αυτή φαίνεται να επηρεάζεται καταλυτικά από τη σχετική οικονομική ευρωστία των νοικοκυριών της Ρόδου και της Κω. Από την άλλη πλευρά, ο κίνδυνος φτώχειας είναι σημαντικά υψηλότερος από αυτόν που καταγράφεται στο σύνολο της χώρας.

Οι διαφορές μεταξύ των Επαρχιών είναι ιδιαίτερα έντονες και διαμορφώνουν δύο ξεχωριστές ομάδες:

Τα Επαρχία Ρόδου και Κω φαίνεται να συνιστούν έναν ξεχωριστό πόλο με χαρακτηριστικό το χαμηλό κίνδυνο φτώχειας (σημαντικά χαμηλότερο από το επίπεδο για το σύνολο της χώρας).

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.6

Κίνδυνος φτώχειας στο Νομό και τα Επαρχία Δωδεκανήσου

Κίνδυνος φτώχειας (με βάση τα εισοδήματα του 1998)	
Ν. Δωδεκανήσου	16,38
Ρόδος	13,90
Κως	14,12
Κάλυμνος	25,50
Κάρπαθος	25,84
Σύνολο χώρας	20,6

Τα Επαρχία Καλύμνου και Καρπάθου συνιστούν μία άλλη διακριτή ομάδα με έντονο χαρακτηριστικό τον υψηλό κίνδυνο φτώχειας (σημαντικά υψηλότερο από το επίπεδο για το σύνολο της χώρας).

Στη συνέχεια, με ειδικότερη επεξεργασία των πρωτογενών στοιχείων της έρευνας, αρχικά παρουσιάζονται και αναλύονται τα στοιχεία που αφορούν το σύνολο των νοικοκυριών (πρώτη και δεύτερη στήλη πινάκων)³⁰. Δηλαδή εξετάζεται η κατανομή των νοικοκυριών ανάλογα με το φύλο ή την ηλικία του υπεύθυνου του νοικοκυριού. Στη συνέχεια, συγκριτικά εξετάζεται η αντίστοιχη ποσοστιαία κατανομή των φτωχών νοικοκυριών η οποία δείχνει την έκταση της φτώχειας ή τη συμμετοχή μιας συγκεκριμένης ομάδας στο σύνολο, ενώ η κατανομή που αναφέρεται ως επίπτωση (ή ποσοστό) της φτώχειας³¹ δείχνει την ένταση της φτώχειας (βλέπε Καραγιωργας κ.α., 1990, Deleck et al, 1991, Κανελλόπουλος, 1986, Μπαλούρδος, 1997). Δηλαδή η επίπτωση, ο κίνδυνος ή το ποσοστό φτώχειας εμφανίζεται πάντα στην τελευταία – πέμπτη στήλη κάθε πίνακα και είναι η πιο ουσιαστική κατανομή.

7.4.2 Ποσοστό και επίπτωση της φτώχειας κατά φύλο και ηλικία υπεύθυνου του νοικοκυριού

Ειδικότερα από τα στοιχεία του Πίνακα 7.7 φαίνεται ότι στο σύνολο του Νομού Δωδεκανήσων συγκεντρώθηκαν συνολικά 1.856 ερωτηματολόγια, για τα οποία έχουν συμπληρωθεί όλα τα σχετικά ερωτήματα και ειδικότερα τα ερωτήματα που αφορούν το εισόδημα. Στο σύνολο αυτό το 69,56% αφορά νοικοκυριά με άνδρα υπεύθυνο, ενώ το υπόλοιπο 30,44% αφορά νοικοκυριά με υπεύθυνο γυναίκα. Επίσης η μεγαλύτερη πλειονότητα των υπεύθυνων είναι 31-64 ετών, ενώ οι νέοι (ηλικίας μέχρι 30 ετών) αποτελούν μόλις το 13,47% του συνόλου και οι ηλικιωμένοι το 19,94%.

Το ποσοστό ή η επίπτωση³² της φτώχειας στο Νομό αφορά μόλις 304 (16,38%) νοικοκυριά και πρόκειται για μία αναλογία η οποία δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ιδιαίτερα υψηλή, δεδομένου ότι από τα στοιχεία της European Household Panel (1994) έχει καταγραφεί ποσοστό φτώχειας που ανέρχεται σε 21%.

30. Η πρώτη στήλη αφορά τα απόλυτα μεγέθη και η δεύτερη τα ποσοστά.

31. Οι κατανομές αυτές αφορούν την τρίτη και τέταρτη στήλη κάθε Πίνακα.

32. Δηλαδή, ενώ τα ποσοστά στη στήλη «Φτωχά νοικοκυριά» αθροίζουν οριζόντια σε 100, στην περίπτωση της επίπτωσης της φτώχειας σε σύνολο 100, π.χ., ανδρών το 14,56% είναι φτωχοί, ενώ οι γυναίκες ανέρχονται σε 20,53%.

Εξετάζοντας στη συνέχεια τη στήλη του Πίνακα 7.7 με τα φτωχά νοικοκυριά, παρατηρούμε ότι από το σύνολο των 304 φτωχών τα 188 (61,84%) αφορούν νοικοκυριά με υπεύθυνο άνδρα, ενώ το υπόλοιπο 38,16% (116 νοικοκυριά) αφορά νοικοκυριά με υπεύθυνο γυναίκα. Φαίνεται, δηλαδή, ότι οι αναλογίες διαφοροποιούνται σε σχέση με το συνολικό πληθυσμό. Δηλαδή η συμμετοχή των ανδρών εμφανίζεται χαμηλότερη και των γυναικών υψηλότερη.

Επίσης, από τα στοιχεία που αφορούν τη ποσοστιαία κατανομή των φτωχών ανάλογα με την ηλικία του υπεύθυνου φαίνεται ότι οι περισσότεροι (32,24%) κατανέμονται στα νοικοκυριά στα οποία ο υπεύθυνος βρίσκεται στην ηλικιακή ομάδα 46-64 ετών και ακολουθεί η περίπτωση των νοικοκυριών με ηλικία 31-45 ετών (30,26%). Αντίθετα στις υπόλοιπες δύο περιπτώσεις κατανέμεται χαμηλότερη αναλογία περιπτώσεων.

Δηλαδή η αναλογία των περιπτώσεων όπου ο υπεύθυνος έχει μικρή ηλικία (έως 30 ετών) εμφανίζεται ελάχιστη (10,86%), ενώ σε σχετικά χαμηλά επίπεδα κατανέμεται και η αναλογία των νοικοκυριών με υπεύθυνο ηλικίας 65 ετών και άνω (26,64%).

Από τα στοιχεία του ίδιου Πίνακα ιδιαίτερο ενδιαφέρον φαίνεται να έχει η επίπτωση της φτώχειας, δηλαδή το ποσοστό των φτωχών από το σύνολο μιας ξεχωριστής κατηγορίας. Για παράδειγμα από τα στοιχεία του Πίνακα φαίνεται ότι η επίπτωση της φτώχειας για τους άνδρες είναι 14,56% ενώ για

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.7

Χαρακτηριστικά κατά φύλο και ηλικία υπεύθυνου του νοικοκυριού

Σύνολο Δωδεκανήσου	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
Φύλο	1	2	3	4	5
Άντρες	1.291	69,56%	188	61,84%	14,56%
Γυναίκες	565	30,44%	116	38,16%	20,53%
Σύνολο	1.856	100,00%	304	100,00%	16,38%
Ηλικία					
-30	250	13,47%	33	10,86%	13,20%
31-45	634	34,16%	92	30,26%	14,51%
46-64	602	32,44%	98	32,24%	16,28%
65+	370	19,94%	81	26,64%	21,89%
Σύνολο	1.856	100,00%	304	100,00%	16,38%

τις γυναίκες 20,53%. Ως εκ τούτου ο κίνδυνος της φτώχειας στις γυναίκες είναι σαφώς υψηλότερος από ότι στους άνδρες.

Σε όρους συγκέντρωσης της φτώχειας (σύγκριση στηλών 3 και 4) φαίνεται ότι τα νοικοκυριά με υπεύθυνο ηλικιωμένο 65 ετών και άνω εμφανίζουν υπερσυγκέντρωση στο σύνολο των φτωχών νοικοκυριών (26,64%) έναντι του συνόλου των νοικοκυριών (19,94%). Η διαπίστωση αυτή σε όρους πολιτικής υπονοεί ότι αυτή η ομάδα νοικοκυριών αποτελεί πρώτης προτεραιότητας στόχο δεδομένου ότι ταυτόχρονα παρουσιάζουν και τον υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας σε σύγκριση με τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες.

Εξετάζοντας ειδικότερα τα στοιχεία κατά ομάδες ηλικιών παρατηρούμε ότι η εξέλιξη είναι ανοδική. Δηλαδή χαμηλότερη επίπτωση ή κίνδυνο φτώχειας εμφανίζουν οι νεαρότεροι υπεύθυνοι ηλικίας μέχρι 30 ετών (13,20%) και ακολουθεί η περίπτωση των υπεύθυνων με ηλικία 31-45 ετών (14,51%) και των υπεύθυνων με ηλικία 46-64 ετών (16,28%). Οι ηλικιωμένοι εμφανίζουν την υψηλότερη αναλογία ή επίπτωση φτώχειας (21,89%), και φυσικά πρόκειται για περιπτώσεις ατόμων που έχουν αποσυρθεί από την αγορά εργασίας και κυρίως λαμβάνουν εισόδημα από το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης.

Από τα μέχρι στιγμής δεδομένα προέκυψε ότι οι υπεύθυνοι νοικοκυριών με μεγάλη ηλικία καθώς και η περίπτωση των γυναικών που είναι υπεύθυνες νοικοκυριών εμφανίζουν υψηλότερη φτώχεια από ό,τι οι υπεύθυνες με μικρότερη ηλικία ή με υπεύθυνο άνδρα.

Επαρχείο Ρόδου

Από τα στοιχεία του Πίνακα 7.8 φαίνεται ότι στο σύνολο των 1.856 νοικοκυριών του δείγματος, για τα οποία έχουν συμπληρωθεί τα ερωτήματα για το εισόδημα, τα 1.152 αφορούν το Επαρχείο Ρόδου (72% περίπου του συνόλου). Στο σύνολο των νοικοκυριών αυτών το 75% έχουν υπεύθυνο άνδρα και το υπόλοιπο 25% έχουν υπεύθυνο γυναίκα.

Εξετάζοντας στη συνέχεια τη φτώχεια, φαίνεται ότι στο Επαρχείο Ρόδου μόνον το 13,98% των νοικοκυριών εμφανίζονται ως φτωχά. Η αναλογία αυτή είναι σχετικά πολύ χαμηλή εφόσον υπολείπεται της αντίστοιχης αναλογίας του Νομού Δωδεκανήσου (16,38%), ενώ είναι σημαντικά χαμηλότερη από τα Επαρχεία Καρπάθου και Καλύμνου και περίπου ίδια με τη φτώχεια του Επαρχείου Κω (βλέπε Πίνακες 7.8-7.10).

Από το σύνολο των 161 φτωχών νοικοκυριών φαίνεται ότι τα περισσότερα (61,90%) αφορούν υπεύθυνο άνδρα και μόνον στα 61 (38,1%) υπεύθυνη

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.8

Χαρακτηριστικά κατά φύλο και ηλικία υπεύθυνου του νοικοκυριού, Επαρχείο Ρόδου

Φύλο	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
Άντρες	861	74,80%	99	61,90%	11,50%
Γυναίκες	290	25,20%	61	38,10%	21,03%
Σύνολο	1.151	100,00%	160	100,00%	13,90%
Ηλικία					
-30	127	11,00%	16	9,90%	12,60%
31-45	380	33,00%	43	26,70%	11,32%
46-64	374	32,50%	48	29,80%	12,83%
65+	271	23,50%	54	33,50%	19,93%
Σύνολο	1.152	100,00%	161	100,00%	13,98%

είναι η γυναίκα. Όσον αφορά την επίπτωση της φτώχειας από τα στοιχεία του Πίνακα 7.8, προκύπτει ότι περισσότερο πλήττονται οι γυναίκες (21,03%) και πολύ λιγότερο οι άνδρες (11,50%).

Η επίπτωση ή ο κίνδυνος της φτώχειας εμφανίζεται υψηλότερος στα ηλικιωμένα άτομα (19,93%) και χαμηλότερος στην ηλικιακή ομάδα 31- 45 ετών (11,32%).

Στην πράξη οι τάσεις δεν διαφοροποιούνται σημαντικά από τις αντίστοιχες τάσεις για το σύνολο της χώρας όπου οι γυναίκες και οι ηλικιωμένοι διατρέχουν υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας από τις υπόλοιπες ομάδες του πληθυσμού.

Επαρχείο Κω

Από τα στοιχεία του Πίνακα 7.9 φαίνεται ότι στο σύνολο των 1.856 νοικοκυριών του δείγματος, για τα οποία έχουν συμπληρωθεί τα ερωτήματα για το εισόδημα, τα 317 αφορούν το Επαρχείο Κω (17% περίπου του συνόλου). Στο σύνολο των νοικοκυριών αυτών, το 53,50% έχουν υπεύθυνο άνδρα και το υπόλοιπο 46,50% έχουν ως υπεύθυνο γυναίκα.

Εξετάζοντας στη συνέχεια τη φτώχεια φαίνεται ότι στο Επαρχείο Κω μόνον το 13,88% των νοικοκυριών εμφανίζονται ως φτωχά. Η αναλογία αυτή είναι η χαμηλότερη στο νομό και ασήμαντα διαφοροποιημένη από τη φτώχεια στο Επαρχείο Ρόδου (13,98%).

Ωστόσο, εξετάζοντας τη σύνθεση της φτώχειας ανάλογα με το φύλο και την ηλικία του υπεύθυνου, τα αποτελέσματα διαφοροποιούνται. Αρχικά φαίνεται ότι τα ποσοστά φτώχειας κατά φύλο διαφοροποιούνται συγκρινόμενα με τα αντίστοιχα ποσοστά για το σύνολο των νοικοκυριών στο Επαρχείο Ρόδου (74,8% άνδρες και 25,2% γυναίκες).

Δηλαδή παρατηρείται η τάση αύξησης της αναλογίας των γυναικών (38,10%) και αντίστοιχη μείωση της αναλογίας των ανδρών (61,9%). Επίσης, ενώ οι άνδρες εμφανίζουν επίπτωση φτώχειας 11,18% (όπως και στο Επαρχείο Ρόδου), αντίθετα η επίπτωση φτώχειας στις γυναίκες (17,57%) εμφανίζεται χαμηλότερη από το σύνολο του νομού και από το Επαρχείο Ρόδου.

Στο Επαρχείο Κω εμφανίζεται επίσης μία άλλη διαφοροποίηση σε σχέση με το σύνολο του νομού και το Επαρχείο Ρόδου. Αφ' ενός, σε νοικοκυριά με υπεύθυνο σε ηλικία μέχρι 30 ετών η επίπτωση της φτώχειας είναι πολύ χαμηλή (9,38%), αφ' ετέρου, οι ηλικιωμένοι εμφανίζονται ιδιαίτερα ευάλωτοι στην επίπτωση της φτώχειας (31,91%).

Ως εκ τούτου φαίνεται ότι στην Κω οι γυναίκες που είναι υπεύθυνες νοικοκυριών διατρέχουν μικρότερο κίνδυνο φτώχειας από ό,τι οι αντίστοιχες γυναίκες στο Επαρχείο Ρόδου, ενώ οι ηλικιωμένοι στην Κω είναι σημαντικά περισσότεροι σε αναλογία φτωχών από ό,τι στο σύνολο του νομού και στη Ρόδο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.9

Χαρακτηριστικά κατά φύλο και ηλικία υπευθύνου του νοικοκυριού, Επαρχείο Κω

Φύλο	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
Άντρες	170	53,50%	19	42,20%	11,18%
Γυναίκες	148	46,50%	26	57,80%	17,57%
Σύνολο	318	100,00%	45	100,00%	14,15%
Ηλικία					
-30	64	20,20%	6	13,60%	9,38%
31-45	114	36,00%	14	31,80%	12,28%
46-64	92	29,00%	9	20,50%	9,78%
65+	47	14,80%	15	34,10%	31,91%
Σύνολο	317	100,00%	44	100,00%	13,88%

Επαρχείο Καλύμνου

Στο Επαρχείο Καλύμνου το σύνολο των νοικοκυριών που απάντησε στα ερωτήματα για το εισόδημα ανέρχεται σε 298 (16% του συνολικού δείγματος). Παρατηρούμε κατ' αρχάς ότι τα φτωχά νοικοκυριά ανέρχονται σε 25,5%. Πρόκειται για μία αναλογία η οποία είναι σημαντικά υψηλότερη από το σύνολο της χώρας και φυσικά από την αντίστοιχη αναλογία για τα Επαρχεία Ρόδου και Κω.

Επίσης, φαίνεται ότι οι διαφοροποιήσεις στα ποσοστά νοικοκυριών με υπεύθυνο άνδρα (63,40%) ή γυναίκα (36,6%) που αφορούν το σύνολο των νοικοκυριών του Επαρχείου διαφοροποιούνται στην περίπτωση των φτωχών,³³ αλλά οι διαφοροποιήσεις δεν είναι το ίδιο έντονες σε σχέση με αυτές που σημειώθηκαν για το σύνολο των νοικοκυριών του νομού ή των αντίστοιχων νοικοκυριών των Επαρχείων Ρόδου και Κω (Πίνακας 7.10).

Το ίδιο συμβαίνει και με την επίπτωση της φτώχειας. Δηλαδή, ενώ διατηρείται η τάση να εμφανίζεται υψηλότερη αναλογία φτωχών γυναικών σε σχέση με τους άνδρες, ωστόσο η μεταξύ τους διαφορά (26,46% για τους άνδρες και 23,8% για τις γυναίκες) είναι σημαντικά χαμηλότερη σε σύγκριση με το σύνολο του νομού ή τα Επαρχεία Ρόδου³⁴ και Κω.

Ένα άλλο αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό αφορά την επίπτωση της φτώχειας κατά ομάδα ηλικίας του υπεύθυνου του νοικοκυριού. Ειδικότερα στην περίπτωση του Επαρχείου Καλύμνου οι ηλικιωμένοι και τα νοικοκυριά με υπεύθυνο ηλικίας μέχρι 30 ετών εμφανίζουν φτώχεια που κυμαίνεται στο 20-21%. Ωστόσο, αν και τα ποσοστά αυτά είναι υψηλά, εμφανίζονται σημαντικά υψηλότερα στα ηλικιακά κλιμάκια 46-64 ετών (28,30%) και 31-45 ετών (26,42%).

Συνεπώς, στο Επαρχείο Καλύμνου έχουμε μία σημαντική διαφοροποίηση σχετικά με το ποσοστό φτώχειας που εμφανίζεται υψηλότερο από το σύνολο του νομού και από το τα Επαρχεία Ρόδου και Κω. Παράλληλα, η φτώχεια φαίνεται να πλήττει περισσότερο τα ενδιάμεσα ηλικιακά κλιμάκια (31- 45 ετών και 46-64 ετών) σε σύγκριση με τα δύο ακραία. Οι τάσεις αυτές είναι διαφοροποιημένες από τις περιπτώσεις που έχουν αναλυθεί μέχρι στιγμής.

33. Το ποσοστό ανδρών ανέρχεται σε 65,8% και των γυναικών σε 34,2%.

34. Όπου η διαφορά εκεί εμφανίζεται περίπου διπλάσια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.10

Χαρακτηριστικά κατά φύλο και ηλικία υπεύθυνου νοικοκυριού, Επαρχείο Καλύμνου

Φύλο	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
Άντρες	189	63,40%	50	65,80%	26,46%
Γυναίκες	109	36,60%	26	34,20%	23,85%
Σύνολο	298	100,00%	76	100,00%	25,50%
Ηλικία					
-30	42	14,10%	9	11,80%	21,43%
31-45	106	35,60%	28	36,80%	26,42%
46-64	106	35,60%	30	39,50%	28,30%
65+	44	14,80%	9	11,80%	20,45%
Σύνολο	298	100,00%	76	100,00%	25,50%

Επαρχείο Καρπάθου

Εξετάζοντας τα στοιχεία για το Επαρχείο Καρπάθου, έχουμε επίσης μία διαφοροποιημένη εικόνα σε σύγκριση με τα υπόλοιπα Επαρχεία και με το σύνολο του νομού. Αρχικά, από τα στοιχεία του Πίνακα 7.11, φαίνεται ότι συνολικά το Επαρχείο αντιπροσωπεύεται μόνον από 89 νοικοκυριά (περίπου 5% του συνολικού δείγματος), εκ των οποίων τα 23 (25,84%) είναι φτωχά.

Επίσης φαίνεται ότι στο σύνολο των 89 νοικοκυριών υπάρχει η υψηλότερη αναλογία ανδρών (79,8%) που είναι υπεύθυνοι νοικοκυριών καθώς και η χαμηλότερη αναλογία υπεύθυνων γυναικών (20,2%). Η τάση αυτή της έντονης παρουσίας νοικοκυριών με άνδρα υπεύθυνο ενισχύεται περισσότερο στην περίπτωση των φτωχών νοικοκυριών (στήλες 3-4). Δηλαδή εμφανίζεται ότι το 87% (δηλαδή τα 20 από τα 23) αφορά νοικοκυριά με υπεύθυνο άνδρα και μόλις το 13% αφορά νοικοκυριά με υπεύθυνο γυναίκα. Ταυτόχρονα μεταβάλλεται και η τάση όταν συγκριθεί κατά ηλικία κατανομή των 89 νοικοκυριών με την αντίστοιχη κατανομή των φτωχών νοικοκυριών. Στην πρώτη περίπτωση φαίνεται ότι τα άτομα με ηλικία μέχρι 30 ετών αποτελούν το 19,1% του δείγματος στο Επαρχείο, ενώ οι ηλικιωμένοι μόλις το 9%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.11

Χαρακτηριστικά κατά φύλο και ηλικία υπεύθυνου νοικοκυριού, Επαρχείο Καρπάθου

Φύλο	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
Άντρες	71	79,80%	20	87,00%	28,17%
Γυναίκες	18	20,20%	3	13,00%	16,67%
Σύνολο	89	100,00%	23	100,00%	25,84%
Ηλικία					
-30	17	19,10%	2	8,70%	11,76%
31-45	34	38,20%	7	30,40%	20,59%
46-64	30	33,70%	11	47,80%	36,67%
65+	8	9,00%	3	13,00%	37,50%
Σύνολο	89	100,00%	23	100,00%	25,84%

Στην περίπτωση των φτωχών νοικοκυριών φαίνεται να είναι μικρή η αναλογία των υπεύθυνων στο χαμηλότερο ηλικιακό κλιμάκιο (8,7%) και ιδιαίτερα υψηλή για τους υπεύθυνους με ηλικία 46-64 ετών.

Άλλωστε, φαίνεται ότι υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας εμφανίζουν οι ηλικιωμένοι (37,5%) και τα νοικοκυριά με υπεύθυνο σε ηλικία 45-64 ετών (36,67%).

Από την ανάλυση των στοιχείων διαφάνηκε ότι η φτώχεια εμφανίζει γεωγραφική διαφοροποίηση. Τα Επαρχεία Ρόδου και Κω εμφανίζουν χαμηλότερα ποσοστά φτώχειας από ότι τα Επαρχεία Καλύμνου και Καρπάθου.

Τα νοικοκυριά με ηλικιωμένο και γυναίκα υπεύθυνο είναι χαρακτηριστικό της φτώχειας για το σύνολο του νομού καθώς και για τα Επαρχεία Ρόδου, Κω και Καρπάθου. Στην Κάλυμνο, η φτώχεια είναι ιδιαίτερα υψηλή, αν και εμφανίζονται μικρότερες αποκλίσεις στα ποσοστά φτώχειας κατά φύλο και ηλικία του υπεύθυνου.

7.4.3 Ποσοστό και επίπτωση της φτώχειας κατά μέγεθος νοικοκυριού

Ανάλυση για το σύνολο του Ν. Δωδεκανήσου

Ο Πίνακας 7.12 περιλαμβάνει την κατανομή των νοικοκυριών στα Δωδεκάνησα ανάλογα με το μέγεθος ή τον αριθμό των μελών των νοικοκυριών.

Κατ' αρχάς παρατηρούμε ότι στο σύνολο τα περισσότερα νοικοκυριά έχουν τουλάχιστον τέσσερα μέλη, ενώ τα πολυμελή με πέντε ή έξι και άνω μέλη καλύπτουν μόλις το 14,18% του συνόλου. Αντίθετα, η αναλογία των πολυμελών φτωχών νοικοκυριών εμφανίζεται αυξημένη (14,52% για τα νοικοκυριά με πέντε μέλη και 4,16% για τα νοικοκυριά με έξι και άνω μέλη).

Άλλωστε, με βάση τα στοιχεία της τελευταίας στήλης του Πίνακα 7.12, προκύπτει ότι χαμηλότερο κίνδυνο εμφανίζουν τα «τυπικά» τριμελή νοικοκυριά (13,87%) και υψηλότερο τα πολυμελή (38,46%). Επίσης υψηλή επίπτωση φτώχειας εμφανίζεται και στα πενταμελή νοικοκυριά (23,94%), ενώ στα τετραμελή η επίπτωση (15,52%) είναι χαμηλότερη από τη συνολική επίπτωση της φτώχειας στο νομό (16,52%).³⁵

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.12
Φτώχεια κατά μέγεθος νοικοκυριού

Σύνολο Δωδεκανήσων	Σύνολο νοικοκυριών	Φτωχά νοικοκυριά	Επίπτωση της φτώχειας
Αριθμός μελών			
1	317 16,90%	46 14,84%	14,51%
2	460 24,52%	66 21,29%	14,35%
3	382 20,36%	53 17,10%	13,87%
4	451 24,04%	70 22,58%	15,52%
5	188 10,02%	45 14,52%	23,94%
6+	78 4,16%	30 9,68%	38,46%
Σύνολο	1.876 100,00%	310 100,00%	16,52%

35. Οι διαφοροποιήσεις σε σχέση με τη συνολική επίπτωση στον προηγούμενο πίνακα που ήταν 16,52% προέρχεται από στρογγυλοποίηση και είναι μη σημαντική.

Επαρχείο Ρόδου

Τα στοιχεία για το Επαρχείο Ρόδου είναι πανομοιότυπα με τα στοιχεία για το σύνολο του Νομού Δωδεκανήσου. Δηλαδή η επίπτωση της φτώχειας φαίνεται να είναι έντονη στα πολυμελή νοικοκυριά (5 και άνω άτομα) και να εμφανίζεται ελάχιστη στα «τυπικά» τριμελή νοικοκυριά (11,62%). Χαρακτηριστική είναι μάλιστα η ταύτιση στην περίπτωση των νοικοκυριών με πέντε άτομα (23,94% για το νομό και 23,21% για το Επαρχείο) και η σαφής χαμηλότερη αναλογία φτωχών στα νοικοκυριά με 6 και άνω άτομα στο Επαρχείο³⁶ (30%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.13

Φτώχεια κατά μέγεθος νοικοκυριού, Επαρχείο Ρόδου

Αριθμός μελών	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
1	197	16,94%	29	17,68%	14,72%
2	292	25,11%	34	20,73%	11,64%
3	241	20,72%	28	17,07%	11,62%
4	281	24,16%	35	21,34%	12,46%
5	112	9,63%	26	15,85%	23,21%
6+	40	3,44%	12	7,32%	30,00%
Σύνολο	1.163	100,00%	164	100,00%	14,10%

Επαρχεία Κω, Καλύμνου και Καρπάθου

Η ανάλυση των στοιχείων για τα υπόλοιπα Επαρχεία (Κω, Καλύμνου, Καρπάθου) γίνεται μαζί διότι τα αποτελέσματα που προκύπτουν δεν καθίστανται ιδιαίτερα αξιόπιστα, αφού σε πολλές περιπτώσεις ο αριθμός των παρατηρήσεων είναι ιδιαίτερα χαμηλός.

Χαρακτηριστικό στοιχείο των Πινάκων είναι ότι σε γενικές γραμμές εμφα-

36. Έναντι του αντίστοιχου ποσοστού για το σύνολο του νομού που εμφανίζεται υψηλότερο (38,46%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.14
Φτώχεια κατά μέγεθος νοικοκυριού, Επαρχείο Κω

Αριθμός μελών	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
1	55	17,03%	13	28,26%	23,64%
2	72	22,29%	12	26,09%	16,67%
3	66	20,43%	8	17,39%	12,12%
4	87	26,93%	7	15,22%	8,05%
5	32	9,91%	3	6,52%	9,38%
6+	11	3,41%	3	6,52%	27,27%
Σύνολο	323	100,00%	46	100,00%	14,24%

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.15
Φτώχεια κατά μέγεθος νοικοκυριού, Επαρχείο Καλύμνου

Αριθμός μελών	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
1	42	14,00%	4	5,19%	9,52%
2	73	24,33%	14	18,18%	19,18%
3	60	20,00%	10	12,99%	16,67%
4	67	22,33%	23	29,87%	34,33%
5	36	12,00%	13	16,88%	36,11%
6+	22	7,33%	13	16,88%	59,09%
Σύνολο	300	100,00%	77	100,00%	25,67%

νίζεται υψηλή φτώχεια στα πολυμελή νοικοκυριά (με 6+ άτομα). Ιδιαίτερα υψηλή μάλιστα εμφανίζεται στα Επαρχεία Καλύμνου (59%) και Καρπάθου (40%).

Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε, οι δυνατότητες αξιόπιστων συμπερασμάτων καθώς και εκτενέστερης ανάλυσης είναι περιορισμένες λόγω του χαμηλού αριθμού των περιπτώσεων σε πολλές κατηγορίες.

Συνεπώς, από την ανάλυση των στοιχείων προκύπτει ότι η φτώχεια αποτελεί ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα των πολυμελών νοικοκυριών. Η τάση αυτή, έστω και με τον περιορισμό του χαμηλού αριθμού των παρατηρήσεων, είναι ιδιαίτερα ενισχυμένη και ανησυχητική στα Επαρχεία Καλύμνου και Καρπάθου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.16
Φτώχεια κατά μέγεθος νοικοκυριού, Επαρχείο Καρπάθου

Αριθμός μελών	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
1	23	26,14%	0,00%	0,00%	0,00%
2	22	25,00%	6	27,27%	27,27%
3	14	15,91%	7	31,82%	50,00%
4	16	18,18%	4	18,18%	25,00%
5	8	9,09%	3	13,64%	37,50%
6+	5	5,68%	2	9,09%	40,00%
Σύνολο	88	100,00%	22	100,00%	25,00%

7.4.4 Δείκτες φτώχειας κατά μέγεθος νοικοκυριού

Το μέγεθος του νοικοκυριού είναι μία βασική μεταβλητή η οποία έχει ενδιαφέρον εφόσον, εκτός των άλλων, αποτελεί παράγοντα στάθμισης και αναφοράς για τις κλίμακες ισοδυναμίας. Στους Πίνακες που ακολουθούν η ανάλυση επικεντρώνεται στη διαφοροποίηση της φτώχειας ανάλογα με τα μέλη που έχει το νοικοκυριό. Ειδικότερα, εξετάζεται η επίπτωση ή το ποσοστό φτώχειας,³⁷ η συμμετοχή στα φτωχά νοικοκυριά³⁸ καθώς και το χάσμα της φτώχειας,³⁹ το οποίο δείχνει πόσο φτωχά είναι τα νοικοκυριά. Δηλαδή, όσο μεγαλύτερο είναι το χάσμα φτώχειας τόσο πιο φτωχά είναι τα νοικοκυριά.

Κατ' αρχάς με βάση τα στοιχεία του Πίνακα 7.17 φαίνεται ότι στο σύνολο των νοικοκυριών του δείγματος, η φτώχεια (σε ποσοστό) είναι ελάχιστη στα νοικοκυριά τριών ατόμων και μέγιστη στα πολυμελή νοικοκυριά (6+ άτομα). Το ποσοστιαίο χάσμα φτώχειας εμφανίζεται επίσης διαφοροποιημένο. Υπολείπεται περίπου 29,06% από το μέσο εισόδημα των φτωχών με μέγεθος νοικοκυριού πέντε ατόμων για να περάσουν το όριο της φτώχειας και να ενταχθούν στην κατηγορία των μη φτωχών, ενώ το χάσμα εμφανίζεται μέγιστο στη περίπτωση των νοικοκυριών με 6+ άτομα (-42,94%)⁴⁰ καθώς και στην περίπτωση των μονομελών νοικοκυριών (-36,85).

37. Στους Πίνακες η μεταβλητή αυτή «διαβάζεται» οριζόντια και αναφέρεται ως «% φτωχών νοικοκυριών».

38. Αναφέρεται στους Πίνακες ως «% συμμετοχή στα φτωχά νοικοκυριά».

39. Στους Πίνακες υπάρχει το συνολικό και το μέσο χάσμα, καθώς και το % χάσμα φτώχειας.

40. Πρόκειται για το ποσοστό που υπολείπεται για να ξεπεραστεί το όριο της φτώχειας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.17
Ποσοστά και χάσμα φτώχειας, Δωδεκάνησα

Σύνολο Δωδεκανήσων	1	2	3	4	5	6+	Σύνολο
Σύνολο νοικοκυριών	317	460	382	451	188	78	1876
Φτωχά νοικοκυριά	46	66	53	70	45	30	310
% φτωχών νοικοκυριών*	14,50%	14,30%	13,90%	15,50%	23,90%	38,50%	16,50%
% συμμετοχή στα φτωχά νοικοκυριά	14,84%	21,29%	17,10%	22,58%	14,52%	9,68%	100,00%
Συνολικό χάσμα φτώχειας	20381,80	47823,91	50571,18	81624,20	54656,93	67244,	322302,65
Μέσο χάσμα φτώχειας	443,08	724,60		1166,06	1214,59	2241,4	1039,68
% χάσμα φτώχειας**	-36,85%	-35,65%	-34,14%	-33,31%	-29,06%	-42,94%	-34,76%

*επίπτωση της φτώχειας.

** Πόσο τοις εκατό επί του Υμίν είναι μικρότερο το πραγματικό εισόδημα των φτωχών νοικοκυριών. Το Υμίν είναι το εισόδημα που αντιστοιχεί στο όριο της φτώχειας. Δηλαδή κάτω από το όριο αυτό είναι κανείς φτωχός.

Η τάση που διαμορφώθηκε για το σύνολο των νοικοκυριών του δείγματος διατηρείται πανομοιότυπη και για την περίπτωση του Επαρχείου Ρόδου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.18
Ποσοστά και χάσμα φτώχειας, Ρόδος

Ρόδος	1	2	3	4	5	6+	Σύνολο
Σύνολο νοικοκυριών	197	292	241	281	112	40	1163
Φτωχά νοικοκυριά	29	34	28	35	26	12	164
% φτωχών νοικοκυριών	14,70%	11,60%	11,60%	12,50%	23,20%	30,00%	14,10%
% συμμετοχή στα φτωχά νοικοκυριά	17,68%	20,73%	17,07%	21,34%	15,85%	7,32%	100,00%
Συνολικό χάσμα φτώχειας	12865,12	25347,71	25126,33	38877,04	34791,55	30426,14	167433,90
Μέσο χάσμα φτώχειας	443,62	745,52	897,36	1110,77	1338,13	2535,51	1020,93
% χάσμα φτώχειας	-36,97%	-36,96%	-32,46%	-31,77%	-31,98%	-47,80%	-35,21%

Δηλαδή εμφανίζεται υψηλός κίνδυνος στα πολυμελή νοικοκυριά και μία μειωμένη τάση στα ολιγομελή νοικοκυριά ή άτομα.

Επίσης, το χάσμα φτώχειας (Πίνακας 7.18) εμφανίζεται υψηλό στα πολυμελή νοικοκυριά (-47,8%) και μονομελή ή ολιγομελή νοικοκυριά (με δύο άτομα).

Συνεπώς, οι τάσεις που διαμορφώνονται μέχρι στιγμής είναι ενδεικτικές και, κυρίως, φαίνεται να αντιμετωπίζουν υψηλό κίνδυνο φτώχειας τα πολυμελή νοικοκυριά, ενώ με βάση το χάσμα φτώχειας χρειάζεται περισσότερη ενίσχυση το μέσο εισόδημα τόσο των πολυμελών, όσο και των μονομελών νοικοκυριών για να περάσουν το κατώφλι της φτώχειας και να ενταχθούν στην κατηγορία των μη φτωχών.

Εξάλλου και στην περίπτωση της Κω (Πίνακας 7.19) φαίνεται ότι τα πολυμελή νοικοκυριά κινδυνεύουν περισσότερο, ενώ το χάσμα εμφανίζεται υψηλό στις δύο ακραίες περιπτώσεις (μονομελή, πολυμελή νοικοκυριά).

Τα στοιχεία που αφορούν την Κάλυμνο και την Κάρπαθο παρουσιάζουν εμφανή διαφοροποίηση σε σχέση με τα προηγούμενα Επαρχεία (Πίνακας 7.20). Οι διαφοροποιήσεις συνίστανται στο ότι τα ποσοστά φτώχειας είναι υψηλότερα, ενώ, παράλληλα, το χάσμα φτώχειας είναι υψηλό (με εξαίρεση τα πενταμελή νοικοκυριά) για όλες τις περιπτώσεις των νοικοκυριών. Παράλληλα, ο κίνδυνος φτώχειας εμφανίζεται υψηλότερος στα πολυμελή νοικοκυριά, ενώ η ανάλυση για ασφαλή συμπεράσματα περιορίζεται λόγω του χαμηλού αριθμού των παρατηρήσεων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.19
Ποσοστά και χάσμα φτώχειας, Κως

Κως	1	2	3	4	5	6+	Σύνολο
Σύνολο νοικοκυριών	55	72	66	87	32	11	323
Φτωχά νοικοκυριά	13	12	8	7	3	3	46
% φτωχών νοικοκυριών	23,60%	16,70%	12,10%	8,00%	9,40%	27,30%	14,20%
% συμμετοχή στα φτωχά νοικοκυριά	28,26%	26,09%	17,39%	15,22%	6,52%	6,52%	100,00%
Συνολικό χάσμα φτώχειας	5764,0	6689,3	5943,4	4761,2	4760,5	1239,7	29158,2
Μέσο χάσμα φτώχειας	443,38	557,44	742,92	680,17	1586,8	413,25	633,87
% χάσμα φτώχειας	-37,76%	-27,94%	-28,61%	-19,79%	-49,27%	-9,77%	-27,41%

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.20
Ποσοστά και χάσμα φτώχειας, Κάλυμνος

Κάλυμνος	1	2	3	4	5	6+	Σύνολο
Σύνολο νοικοκυριών	42	73	60	67	36	22	300
Φτωχά νοικοκυριά	4	14	10	23	13	13	77
% φτωχών νοικοκυριών	9,50%	19,20%	16,70%	34,30%	36,10%	59,10%	25,70%
% συμμετοχή στα φτωχά νοικοκυριά	5,19%	18,18%	12,99%	29,87%	16,88%	16,88%	100,00%
Συνολικό χάσμα φτώχειας	1752,6	8984,6	7895,5	33095,8	13183,1	29353,4	94265,2
Μέσο χάσμα φτώχειας	438,16	641,76	789,55	1438,95	1014,08	2257,95	1224,22
% χάσμα φτώχειας	-33,40%	-31,42%	-27,64%	-39,70%	-23,59%	-42,37%	-34,79%

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.21
Ποσοστά και χάσμα φτώχειας, Κάρπαθος

Κάρπαθος	1	2	3	4	5	6+	Σύνολο
Σύνολο Νοικοκυριών	23	22	14	16	8	5	88
Φτωχά Νοικοκυριά		6	7	4	3	2	22
% φτωχών νοικοκυριών		27,30%	50,00%	25,00%	37,50%	40,00%	25,00%
% συμμετοχή στα φτωχά νοικοκυριά	0,00%	27,27%	31,82%	18,18%	13,64%	9,09%	100,00%
Συνολικό χάσμα φτώχειας		6802,3	11605,9	4890,0	1921,8	6225,3	31445,4
Μέσο χάσμα φτώχειας		1133	1657,9	1222,5	640,6	3112,7	1429,3
% χάσμα φτώχειας	-52,18%		-54,25%	-32,07%	-13,97%	-56,69%	-42,25%

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.22

Σχέση υπεύθυνου με την αγορά εργασίας (εργαζόμενοι-μη εργαζόμενοι)

Σύνολο Δωδεκανήσου	Σύνολο νοικοκυριών			Φτωχά νοικοκυριά			Επίπτωση της φτώχειας
Σειρά	1	2	3	4	5	6	7
1 Εργαζόμενοι*	1181	96,80%	Επί των εργαζομένων	145	87,88%	Επί των εργαζομένων	12,28%
2 Μισθωτοί και ημερομίσθιοι	681	55,82%	57,66%	90	54,55%	62,07%	13,22%
3 Αυτοαπασχολούμενοι	-353	28,93%	29,89%	41	24,85%	28,28%	11,61%
4 Βοηθοί σε οικογενειακή επιχείρηση	14	1,15%	1,19%	2	1,21%	1,38%	14,29%
5 Λοιπές ασχολίες	133	10,90%	11,26%	12	7,27%	8,28%	9,02%
6 Άνεργοι*	39	3,20%		20	12,12%		51,28%
7 Σύνολο (εργαζόμενοι + άνεργοι)	1220	100,0%		165			13,52%
8 Μη εργαζόμενοι							
9 Συνταξιούχοι	332	94,59%		79	98,75%		23,80%
10 Λοιπές ασχολίες	19	5,41%		1	1,25%		5,26%
11 Σύνολο μη εργαζομένων	351	100%		80			22,79%

*Εργαζόμενοι 1.181 (96,8%) + Άνεργοι 39 (3,2%) = 1.220 (100%).

Οι 1.181 εργαζόμενοι αναλύονται επίσης ξεχωριστά ως ποσοστά (στη δεύτερη στήλη): Μισθωτοί και ημερομίσθιοι + Αυτοαπασχολούμενοι + Βοηθοί σε οικογενειακή επιχείρηση + Λοιπές ασχολίες + Άνεργοι (στήλη 2, σειρές: 2 + 3 + 4 + 5 = 100%)

Στη στήλη 3 το ποσοστό 57,66% υπολογίζεται ως: $[(681/1181)*100]$. Με παρόμοιο τρόπο υπολογίζονται και οι υπόλοιπες αναλογίες.

7.4.5 Κατάσταση απασχόλησης υπεύθυνου του νοικοκυριού. Νομός Δωδεκανήσων

Η ανάλυση για τη σχέση που έχει ο υπεύθυνος του νοικοκυριού με την αγορά εργασίας⁴¹ είναι ιδιαίτερα σημαντική. Διότι, σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 7.22, φαίνεται ότι στο σύνολο του νομού οι οικονομικά ενεργοί άνερχονται σε 1.220 άτομα- υπεύθυνους νοικοκυριών. Από αυτούς, το 96,8% είναι εργαζόμενοι και το υπόλοιπο 3,2% άνεργοι. Επίσης, από το σύνολο των εργαζομένων διακρίνεται η μεγάλη αναλογία μισθωτών-ημερομίσθιων (57,66%) καθώς και η κατηγορία των αυτοαπασχολούμενων (29,89%). Η κατηγορία των μη απασχολούμενων (συνταξιούχοι κ.λπ.) αφορά μόλις 351 άτομα εκ των οποίων τα 332 είναι συνταξιούχοι. Άλλωστε αναλογικά και στην κατηγορία των φτωχών (13,52%, στο σύνολο του νομού)⁴² οι μισθωτοί-ημερομίσθιοι είναι οι περισσότεροι (62,07%) και ακολουθούν οι αυτοαπασχολούμενοι (28,28%).

Όσον αφορά την επίπτωση της φτώχειας στο σύνολο της μεγάλης κατηγορίας των απασχολούμενων, ξεχωρίζει η περίπτωση των άνεργων οι οποίοι στην πλειονότητά τους (51,28% από τους 39 άνεργους) είναι φτωχοί. Επίσης, υψηλή επίπτωση φτώχειας εμφανίζεται στην κατηγορία των βοηθών σε οικογενειακή επιχείρηση (14,29%).

Αντίθετα, στους μη απασχολούμενους η φτώχεια είναι υψηλή και έχει επίπτωση κυρίως για τους συνταξιούχους.

Επαρχία Ρόδου και Κω

Στο Επαρχείο Ρόδου η κατάσταση, σε σχέση με τα αποτελέσματα για το σύνολο του νομού, δεν μεταβάλλεται ουσιαστικά (Πίνακας 7.23). Η μεγαλύτερη αναλογία των υπεύθυνων ανήκει στην κατηγορία των μισθωτών (57,55%) και των αυτοαπασχολούμενων (26,12%), ενώ οι άνεργοι κυμαίνονται σε πολύ χαμηλά ποσοστά (2,59%). Όταν, ωστόσο, εξετάζεται η αντίστοιχη κατανομή των εργαζομένων στα φτωχά νοικοκυριά (που αντιπροσωπεύουν το 11,16% του συνόλου), η κατηγορία των μισθωτών εμφανίζει αυξημένη βαρύτητα (62,2%), ενώ είναι σημαντική η αύξηση της αναλογίας των φτω-

41. Στη συγκεκριμένη περίπτωση εξετάζεται η περίπτωση των απασχολούμενων ανάλογα με τη «θέση στο επάγγελμα» που ασκούν, των άνεργων καθώς και των ατόμων που είναι οικονομικά μη ενεργοί (συνταξιούχοι κ.λπ.).

42. Εννοείται ότι η διαφοροποίηση προκύπτει διότι παρατηρείται μείωση των περιπτώσεων του δείγματος και η περαιτέρω διάκρισή τους σε εργαζόμενους μη εργαζόμενους.

χών που είναι άνεργοι (8,54%). Η «ανακατάταξη» αυτή στην κατανομή των απασχολούμενων γίνεται με μία αντίστοιχη μείωση της συμμετοχής των αυτοαπασχολούμενων (18,29%).

Εξετάζοντας τα στοιχεία από την τελευταία στήλη του Πίνακα 7.21, φαίνεται ότι η επίπτωση της φτώχειας είναι έντονη στους άνεργους (36,84%). Παράλληλα και η φτώχεια των μισθωτών είναι σχετικά υψηλή (12,06%).

Άλλωστε συνυπολογίζοντας και τα στοιχεία με την περίπτωση των μη απασχολούμενων διαφαίνεται η υψηλή φτώχεια των συνταξιούχων (21,46%).

Τα αποτελέσματα για το Επαρχείο Ρόδου καθώς και οι τάσεις που διαφάνηκαν είναι παρόμοια με τα αντίστοιχα αποτελέσματα που προέκυψαν για το Νομό Δωδεκανήσου. Δηλαδή η φτώχεια φαίνεται να αποτελεί χαρακτηριστικό κυρίως για την ομάδα των ανέργων και των συνταξιούχων.

Για το Επαρχείο Κω, παρατηρούνται παρόμοιες τάσεις. Δηλαδή η κατηγορία των εργαζομένων είναι μισθωτοί-ημερομίσθιοι ή αυτοαπασχολούμενοι. Η επίπτωση της φτώχειας είναι ιδιαίτερα υψηλή στην κατηγορία των ανέργων (50%), αλλά τα αποτελέσματα πρέπει να ερμηνευθούν με προσοχή διότι υπάρχει χαμηλός αριθμός παρατηρήσεων. Επίσης οι συνταξιούχοι είναι αυτοί που κύρια πλήττονται στην κατηγορία των μη απασχολούμενων (Πίνακας 7.24).

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.23
Σχέση υπεύθυνου με την αγορά εργασίας

Ρόδος	Σύνολο νοικοκυριών			Φτωχά νοικοκυριά			Επίπτωση της φτώχειας
Εργαζόμενοι	716	97,41%	Επί των εργαζομένων	75	91,46 %	Επί των εργαζομένων	10,47%
Μισθωτοί και ημερομίσθιοι	423	57,55%	59,08%	51	62,20%	68,00%	12,06%
Αυτοαπασχολούμενοι	192	26,12%	26,82%	15	18,29%	20,00%	7,81%
Βοηθοί σε οικογενειακή επιχείρηση	7	0,95%	0,98%	0	0,00%	0,00%	0,00%
Λοιπές ασχολίες	94	12,79%	13,13%	9	10,98%	12,00%	9,57%
Άνεργοι	19	2,59%		7	8,54%		36,84%
Σύνολο	735			82			11,16%
Μη εργαζόμενοι							
Συνταξιούχοι	247	96,48%		53	100,00%		21,46%
Λοιπές ασχολίες	9	3,52%			0,00%		0,00%
Σύνολο	256			53			20,70%

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.24
Σχέση υπεύθυνου με την αγορά εργασίας

Κωσ	Σύνολο νοικοκυριών			Φτωκά νοικοκυριά			Επίπτωση της φτώχειας
Εργαζόμενοι	218	97,32 %	Επί των εργαζομένων	19	86,36 %	Επί των εργαζομένων	8,72 %
Μισθωτοί και ημερομίσθιοι	137	61,16%	62,84%	14	63,64%	73,28%	10,22%
Αυτοαπασχολούμενοι	58	25,89%	26,61%	4	18,88%	21,05%	6,90%
Βοηθοί σε οικογενειακή επιχείρηση	6	2,68%	2,75%	1	4,55%	5,26%	16,67%
Λοιπές ασχολίες	17	7,59%	7,80%	0	0,00%	0,00%	0,00%
Άνεργοι	6	2,68%		3	13,64%		50,00%
Σύνολο	224			22			9,82%
Μη εργαζόμενοι							
Συνταξιούχοι	43	93,48%		14	93,33%		32,56%
Λοιπές ασχολίες	3	6,52%		1	6,67%		33,33%
Σύνολο	46			15			32,61%

Επαρχία Καλύμνου και Καρπάθου

Τα στοιχεία για την Κάλυμνο και την Κάρπαθο έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον διότι διαφοροποιούνται σε σχέση με τα προηγούμενα αποτελέσματα. Αρχικά φαίνεται ότι στην πλειονότητα των εργαζομένων υπάρχει έντονη συμμετοχή της κατηγορίας των αυτοαπασχολούμενων. Χαρακτηριστική είναι μάλιστα η περίπτωση στην Κάρπαθο, διότι είναι το μόνο Επαρχείο όπου οι αυτοαπασχολούμενοι (59,7%) υπερέχουν των μισθωτών-ημερομίσθιων (28,36%). Η αντίστοιχη κατανομή για την Κάλυμνο είναι 52,58% για τους μισθωτούς-ημερομίσθιους και 32,47% για τους αυτοαπασχολούμενους. Ως αποτέλεσμα, τόσο στη Κάλυμνο, όσο και στην περίπτωση της Καρπάθου η επίπτωση της φτώχειας εμφανίζεται υψηλότερη στην περίπτωση των αυτοαπασχολούμενων (42,11% στην Κάρπαθο και 26,98% στην Κάλυμνο).

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.25
Σχέση υπεύθυνου με την αγορά εργασίας

Κάλυμνος	Σύνολο νοικοκυριών			Φτωκά νοικοκυριά			Επίπτωση της φτώχειας
Εργαζόμενοι	182	93,81 %	Επί των εργαζομένων	38	80,85 %	Επί των εργαζομένων	20,88 %
Μισθωτοί και ημερομίσθιοι	102	52,58%	56,04%	17	36,17%	44,74%	16,67%
Αυτοαπασχολούμενοι	63	32,47%	34,62%	17	36,17%	44,74%	26,98%
Βοηθοί σε οικογενειακή επιχείρηση	1	0,52%	0,55%	1	2,13%	2,63%	100,00%
Λοιπές ασχολίες	16	8,25%	8,79%	3	6,38%	7,89%	18,75%
Άνεργοι	12	6,19%		9	19,15%		75,00%
Σύνολο	194			47			24,23%
Μη εργαζόμενοι							
Συνταξιούχοι	34	82,93%		9	100,00%		26,47%
Λοιπές ασχολίες	7	17,07%			0,00%		0,00%
Σύνολο	41			9			21,95%

Οι συνταξιούχοι, εξακολουθούν να αποτελούν την «παραδοσιακή» ομάδα που αντιμετωπίζει υψηλό κίνδυνο φτώχειας (37,5% στην Κάρπαθο και 26,47% στην Κάλυμνο), αν και στην περίπτωση των δύο Επαρχιών η επίπτωση είναι χαμηλότερη από ό,τι στην περίπτωση των αυτοαπασχολούμενων (Πίνακες 7.25-7.26).

7.4.6 Συνθήκες κατοίκησης

Η κατοικία είναι ένα κατ' εξοχήν διαρκές καταναλωτικό αγαθό, το οποίο, σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, διαθέτει χαρακτηριστικά (ποιότητα) που το καθιστά επιθυμητό, στα πλαίσια ενός περιορισμένου διαθέσιμου εισοδήματος. Είναι ίσως προφανές ότι το ιδιοκτησιακό καθεστώς, το μέγεθος και η ποιότητα ή οι ανέσεις κατοικίας θα αντανakλώνται στο μέγεθος του διαθέσιμου εισοδήματος και κατ' επέκταση με τον κίνδυνο της φτώχειας.

Ωστόσο, σύμφωνα με τον Α. Sen (1976) το γεγονός ότι ένα άτομο έχει

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.26
Σχέση υπευθύνου με την αγορά εργασίας

Κάρπαθος	Σύνολο νοικοκυριών			Φτωχά νοικοκυριά			Επίπτωση της φτώχειας
Εργαζόμενοι	65	97,01%	Επί των εργαζομένων	13	92,86%	Επί των εργαζομένων	20,00%
Μισθωτοί και ημερομίσθιοι	19	28,36%	29,23%	8	57,14%	61,54%	42,11%
Αυτοαπασχολούμενοι	40	59,70%	61,54%	5	35,71%	38,46%	12,50%
Βοηθοί σε οικογενειακή επιχείρηση	0	0,00	0,00%	0	0,00%	0,00%	
Λοιπές ασχολίες	6	8,96%	9,23%	0	0,00%	0,00%	
Άνεργοι	2	2,99%		1	7,14%		
Σύνολο	67			14			
Μη εργαζόμενοι							
Συνταξιούχοι	8	100,00%		3	100,00%		37,50%
Λοιπές ασχολίες	0	0,00%		0	0,00%		0,00%
Σύνολο	8			3			37,50%

χαμηλό εισόδημα και δεν έχει αποκτήσει διαρκή καταναλωτικά αγαθά δεν αποτελεί επαρκή ένδειξη φτώχειας. Υπάρχει η περίπτωση άτομα με ικανότητες πάνω από το μέσο όρο να λειτουργούν και να τα καταφέρνουν καλά έστω και αν το εισόδημά τους είναι χαμηλό. Αντίθετα, άτομα με υψηλότερες ή ειδικές ανάγκες ίσως χρειάζονται υψηλότερο εισόδημα για να επιτύχουν παρόμοια λειτουργικότητα. Ως εκ τούτου, η ανάλυση με μοναδικό κριτήριο το εισόδημα αντικατοπτρίζει μόνον τμήμα της έκτασης του προβλήματος σύμφωνα με το οποίο τα άτομα που χαρακτηρίζονται ως φτωχά παράλληλα διαθέτουν ικανότητες κάτω από τα αποδεκτά επίπεδα σε μία δεδομένη κοινωνία.

Επομένως, δεν είναι ξεκάθαρο αν η κατοχή συγκεκριμένων διαρκών αγαθών συνεπάγεται ταυτόχρονα επιθυμία απόκτησης και κατ' επέκταση αποστέρηση. Πάντα θα υπάρχει μία αναλογία ατόμων τα οποία θα αρνούνται να καταναλώνουν θελκτικά «αγαθά» που παράγει η κοινωνία και η οικονομία.

Παρ' όλα αυτά, η αναλογία των ατόμων που συνειδητά αποκλίνουν από

ένα συνηθισμένο πρότυπο κατανάλωσης, κατά τη δική μας άποψη, είναι ακόμη περιορισμένη. Οι ενδείξεις αποστέρησης μιας σειράς αγαθών μάλλον συμβαδίζουν με καταστάσεις φτώχειας και εξαθλίωσης, παρά με ένα άλλο πρότυπο κατανάλωσης ή μία διαφορετική αντίληψη.

7.4.7 Ιδιοκτησιακό καθεστώς

Οι συνθήκες κατοίκησης των νοικοκυριών του δείγματος που εξετάζονται αφορούν τόσο το ιδιοκτησιακό καθεστώς (ιδιόκτητη κατοικία, ενοικιαζόμενη κ.λπ.), όσο και τις ανέσεις και τον εξοπλισμό που διαθέτουν οι εν λόγω κατοικίες: αριθμός δωματίων, τετραγωνικά μέτρα, διάθεση τρεχούμενου νερού, τζάκι κ.λπ.

Πρόκειται για στοιχεία που θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν στην περίπτωση των μη χρηματικών δεικτών ευημερίας του πληθυσμού· ορισμένα από αυτά είναι αναγκαία (π.χ. εσωτερική παροχή τρεχούμενου νερού), ενώ άλλα εντάσσονται στα κανονικά, τα ημιδιαρκή ή τα διαρκή αγαθά (ιδιοκτησία κατοικίας, ιδιοκτησία ΙΧ).

Με άλλα λόγια, το ερώτημα που τίθεται στην παρούσα ενότητα αφορά στο αν και σε ποιο βαθμό τα φτωχά νοικοκυριά, τα οποία ήδη υφίστανται αποστερήσεις σε όρους εισοδήματος, παράλληλα διαβιούν σε συνθήκες κατοίκησης που είναι διαφορετικές από τις αντίστοιχες συνθήκες κατοίκησης του συνόλου των νοικοκυριών. Κατ' αυτό τον τρόπο επιχειρείται η προσέγγιση του κοινωνικού αποκλεισμού, ο οποίος ως έννοια είναι ευρύτερος της έννοιας της φτώχειας και συνυπολογίζει –μεταξύ άλλων– το επίπεδο διαβίωσης/ευημερίας των πληθυσμιακών ομάδων που ταξινομούνται ως φτωχά.

Νομός Δωδεκανήσου

Εξετάζοντας ειδικότερα τα στοιχεία του Πίνακα 7.27, προκύπτει ότι τα περισσότερα νοικοκυριά διαθέτουν ιδιόκτητη κατοικία (66,9%). Υπάρχουν, ωστόσο, αρκετές περιπτώσεις νοικοκυριών που έχουν ενοικιαζόμενη κατοικία (19,7%), ενώ αξιοσημείωτη είναι η αναλογία αυτών που έχουν κατοικία ύστερα από δωρεάν παραχώρηση (13,03%). Επομένως, τα νοικοκυριά με ιδιόκτητη κατοικία υπερέχουν των νοικοκυριών που ζουν σε ενοικιαζόμενες κατοικίες. Άλλωστε, η τάση αυτή που φαίνεται να ισχύει για τα νοικοκυριά ολόκληρης της χώρας έχει ενισχυθεί από τις τάσεις κινητικότητας και αστικοποίησης των τελευταίων ετών.

Η ποσοστιαία αυτή κατανομή διατηρείται σε γενικές γραμμές και για το σύνολο των φτωχών νοικοκυριών. Ωστόσο παρατηρείται μία αντιστροφή όταν διερευνάται η επίπτωση ή ο κίνδυνος της φτώχειας. Δηλαδή, στο σύνολο των νοικοκυριών με δωρεάν παραχώρηση το 18,03% είναι φτωχά, ενώ η αντίστοιχη αναλογία για τα νοικοκυριά με ενοικιαζόμενη κατοικία είναι 16,53%. Χαμηλότερο κίνδυνο φτώχειας εμφανίζουν τα νοικοκυριά με ιδιόκτητη κατοικία (15,88%), όπως ήταν άλλωστε και αναμενόμενο. Με βάση τα αποτελέσματα που προέκυψαν είναι προφανές ότι η δωρεάν παραχώρηση σχετίζεται με την έλλειψη στέγης και την αδυναμία κάλυψης των δαπανών ενοικίασης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.27
Κατάσταση κατοικίας

Σύνολο Δωδεκανήσου	Σύνολο νοικοκυριών	Φτωχά νοικοκυριά	Επίπτωση της φτώχειας
Ιδιόκτητο	1.253 66,90%	199 64,40%	15,88%
Ενοικιαζόμενο	369 19,70%	61 19,74%	16,53%
Δωρεάν παραχώρηση	244 13,03%	44 14,24%	18,03%
Έχει γίνει κατάληψη	4 0,21%	3 0,97%	75,00%
Εργατική εστία	3 0,16%	2 0,65%	66,67%
Σύνολο	1.873	309	

Επαρχία Ρόδου και Κω

Οι τάσεις που σημειώθηκαν για το σύνολο του νομού Δωδεκανήσου εμφανίζονται διαφοροποιημένες όταν εξετάζεται η περίπτωση της Ρόδου. Κατ' αρχάς φαίνεται ότι η πλειονότητα των νοικοκυριών (68,45%) διαμένει σε ιδιόκτητες κατοικίες, ενώ οι υπόλοιπες περιπτώσεις κυρίως αφορούν νοικοκυριά που ζουν σε ενοικιαζόμενες (19,22%) ή σε κατοικίες με δωρεάν παραχώρηση (11,72%).

Υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας αντιμετωπίζουν τα νοικοκυριά με ενοικιαζόμενη κατοικία (16,14%) και ακολουθούν τα νοικοκυριά με δωρεάν παραχώρηση (13,97%). Τα νοικοκυριά που διαθέτουν τη χαμηλότερη αναλογία φτώχειας (12,97%) διαθέτουν ιδιόκτητη κατοικία, ενώ οι υπόλοιπες περιπτώσεις που αφορούν κατοικίες από εργατική εστία ή από κατάληψη είναι ποσοτικά ελάχιστες.

Αντίθετα, η κατανομή της επίπτωσης της φτώχειας στο Επαρχείο Κω φαίνεται να είναι όμοια με την αντίστοιχη κατανομή για το σύνολο των νοικοκυριών στο νομό. Δηλαδή, υψηλότερη φτώχεια προκύπτει στις περιπτώσεις των νοικοκυριών σε κατοικίες με δωρεάν παραχώρηση (20,69%) και ακολουθεί σε μέγεθος η φτώχεια των νοικοκυριών που διαμένουν σε ενοικιαζόμενες κατοικίες (12,86%). Σημειώνεται, ωστόσο, ότι η διαφοροποίηση της αναλογίας των φτωχών με ενοικιαζόμενη κατοικία και των φτωχών με ιδιόκτητη κατοικία (12,31%) προκύπτει στατιστικά μη σημαντική (Πίνακας 7.28).

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.28

Κατάσταση κατοικίας

Ρόδος	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
Ιδιόκτητο	794	68,45%	103	63,19%	12,97%
Ενοικιαζόμενο	223	19,22%	36	22,09%	16,14%
Δωρεάν παραχώρηση	136	11,72%	19	11,66%	13,97%
Έχει γίνει κατάληψη	4	0,34%	3	1,84%	75,00%
Εργατική εστία	3	0,26%	2	1,23%	66,67%
Σύνολο	1160		163		

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.29

Κατάσταση κατοικίας

Κως	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
Ιδιόκτητο	195	60,37%	24	53,33%	12,31%
Ενοικιαζόμενο	70	21,67%	9	20,00%	12,86%
Δωρεάν παραχώρηση	58	17,96%	12	26,67%	20,69%
Σύνολο	323		45		

Επαρχία Καλύμνου και Καρπάθου

Όπως και σε προηγούμενες περιπτώσεις τα Επαρχία Καλύμνου και Καρπάθου σε γενικές γραμμές εμφανίζουν διαφοροποιήσεις σε σχέση με το

σύνολο και τα υπόλοιπα Επαρχεία. Η τάση αυτή της διαφοροποίησης είναι εμφανής και στην περίπτωση της κατοικίας. Όπως φαίνεται από τα στοιχεία του Πίνακα 7.30 και του Πίνακα 7.31, υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας εμφανίζουν τα νοικοκυριά με ιδιόκτητη κατοικία (26,92% στην Κάλυμνο και 28,57% στην Κάρπαθο). Στην περίπτωση της Καλύμνου τα νοικοκυριά που διαμένουν σε κατοικίες με δωρεάν παραχώρηση εμφανίζουν κίνδυνο φτώχειας 24,49% και ακολουθεί η περίπτωση των νοικοκυριών με ενοικιαζόμενες κατοικίες (23,26%).

Στην Κάρπαθο η περίπτωση των νοικοκυριών που διαμένουν σε ενοικιαζόμενες κατοικίες εμφανίζουν το χαμηλότερο κίνδυνο φτώχειας (18,18%) εφόσον η περίπτωση της κατηγορίας νοικοκυριών με δωρεάν παραχώρηση είναι αμελητέα.

Σε γενικές γραμμές φάνηκε ότι μόνο στην περίπτωση της Ρόδου και εν μέρει στην περίπτωση της Κω η ιδιοκτησία κατοικίας αποτελεί έναν παράγοντα αποφυγής του υψηλού κινδύνου της φτώχειας. Μάλλον οι ενοικιαστές κατοικίας στην περίπτωση των Επαρχείων Καλύμνου και Καρπάθου

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.30
Κατάσταση κατοικίας

Κάλυμνος	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
Ιδιόκτητο	208	69,33%	56	71,79%	26,92%
Ενοικιαζόμενο	43	14,33%	10	12,82%	23,26%
Δωρεάν παραχώρηση	49	16,33%	12	15,38%	24,49%
Σύνολο	300		78		

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.31
Κατάσταση κατοικίας

Κάρπαθος	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
Ιδιόκτητο	56	62,22%	16	69,57%	28,57%
Ενοικιαζόμενο	33	36,67%	6	26,09%	18,18%
Δωρεάν παραχώρηση	1	1,11%	1	4,35%	100,00%
Σύνολο	90		23		

είναι στην πλειονότητά τους προσωρινοί και, όπως προκύπτει, οι ιδιοκτήτες διατρέχουν υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας.

7.4.8 Αριθμός δωματίων

Νομός Δωδεκανήσου

Εκτός από καθεστώς ιδιοκτησίας ενδιαφέρον παρουσιάζει και η κατάταξη των εν λόγω κατοικιών ανάλογα με τον αριθμό δωματίων που διαθέτουν. Εννοείται ότι σε μεγάλες κατοικίες (με πολλά δωμάτια) θα διαμένουν νοικοκυριά με σχετική οικονομική άνεση. Αντίθετα, η πλειονότητα των φτωχών νοικοκυριών θα διαμένει σε κατοικίες οι οποίες, μεταξύ άλλων, θα χαρακτηρίζονται από στενότητα χώρου.

Σε γενικές γραμμές με βάση τα στοιχεία του Πίνακα 7.32, η υψηλότερη συχνότητα εντοπίζεται στην περίπτωση των νοικοκυριών που διαμένουν σε κατοικίες με τέσσερα δωμάτια (39,6%), και ακολουθεί η περίπτωση των νοικοκυριών που διαμένουν σε κατοικίες με τρία (30,65%) και πέντε δωμάτια (21,65%). Οι χαμηλότερες αναλογίες των νοικοκυριών συναντώνται στα άκρα δηλαδή σε κατοικίες με ένα δωμάτιο (0,96%) ή με τουλάχιστον έξι δωμάτια (8,21%).

Όσον αφορά τον κίνδυνο ή την επίπτωση της φτώχειας προκύπτει ότι η ένταση είναι μεγαλύτερη στα νοικοκυριά που διαμένουν σε ένα και μοναδικό δωμάτιο (38,89%). Υψηλό κίνδυνο φτώχειας διατρέχουν και τα νοικοκυ-

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.32

Αριθμός δωματίων

Σύνολο Δωδεκανήσου	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
1	18	0,96%	7	2,26%	38,89%
2	141	7,52%	27	8,71%	19,15%
3	418	22,29%	95	30,65%	22,73%
4	738	39,36%	119	38,39%	16,12%
5	406	21,65%	45	14,52%	11,08%
6+	154	8,21%	17	5,48%	11,04%
Σύνολο	1875	100,00%	310	100,00%	

ριά με κατοικία που διαθέτει τρία (22,73%) ή δύο δωμάτια (19,15%). Όπως άλλωστε αναμενόταν χαμηλότερη εμφανίζεται η επίπτωση της φτώχειας για τα νοικοκυριά που διαμένουν σε κατοικίες που διαθέτουν πολλά (έξι και άνω) δωμάτια (11,04%).

Επαρχία Ρόδου, Κω, Κάρπαθου και Κάλυμνου

Οι τάσεις που διαφάνηκαν για το σύνολο των περιπτώσεων φαίνεται να διατηρούνται και στην περίπτωση των Επαρχιών του νομού. Δηλαδή, τα νοικοκυριά που μένουν σε κατοικία-διαμέρισμα ενός δωματίου στη Ρόδο εμφανίζουν την υψηλότερη επίπτωση φτώχειας (43,75%), ενώ στα νοικοκυριά που διαμένουν σε κατοικίες με άνεση χώρου (με έξι και άνω δωμάτια) η φτώχεια είναι ελάχιστη (6,10%). Μπορεί να θεωρηθεί ότι τα ποσοστά φτώχειας και στα τέσσερα Επαρχία ακολουθούν αύξουσα τάση ανάλογα με τον αριθμό των δωματίων της κατοικίας τους. Ωστόσο, η παρατήρηση αυτή δεν είναι ιδιαίτερα ασφαλής εφόσον σε πολλές περιπτώσεις οι παρατηρήσεις εί-

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.33

Αριθμός δωματίων

Ρόδος	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
1	16	1,38%	7	4,29%	43,75%
2	95	8,19%	17	10,43%	17,89%
3	255	21,98%	47	28,83%	18,43%
4	462	39,83%	65	39,88%	14,07%
5	250	21,55%	22	13,50%	8,80%
6+	82	7,07%	5	3,07%	6,10%
Σύνολο	1.160	100,00%	163	100,00%	

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.34

Αριθμός δωματίων

Κως	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
1	2	0,62%	0	0,00%	0,00%
2	15	4,66%	4	8,89%	26,67%
3	68	21,12%	21	46,67%	30,88%
4	144	44,72%	14	31,11%	9,72%
5	72	22,36%	4	8,89%	5,56%
6+	21	6,52%	2	4,44%	9,52%
Σύνολο	322	100,00%	45	100,00%	

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.35

Αριθμός δωματίων

Κάλυμνος	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
1	0	0,00%	0	0,00%	
2	13	4,32%	2	2,60%	15,38%
3	61	20,27%	20	25,97%	32,79%
4	114	37,87%	32	41,56%	28,07%
5	74	24,58%	17	22,08%	22,97%
6+	39	12,96%	6	7,79%	15,38%
Σύνολο	301	100,00%	77	100,00%	

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.36

Αριθμός δωματίων

Κάρπαθος	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
1	0	0,00%	0	0,00%	
2	18	19,57%	4	16,00%	22,22%
3	34	36,96%	7	28,00%	20,59%
4	18	19,57%	8	32,00%	44,44%
5	10	10,87%	2	8,00%	20,00%
6+	12	13,04%	4	16,00%	33,33%
Σύνολο	92	100,00%	25	100,00%	

ναι ιδιαίτερα χαμηλές (Πίνακες 7.33-7.36).

7.4.9 Τετραγωνικά μέτρα

Νομός Δωδεκανήσου

Όπως και στην περίπτωση του αριθμού των δωματίων έτσι και στην περίπτωση της μεγάλης έκτασης και ευρυχωρίας των κατοικιών δεν αναμένεται να διαμένουν νοικοκυριά που διατρέχουν ιδιαίτερα υψηλό κίνδυνο φτώχειας. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Πίνακα 7.37, ελάχιστα νοικοκυριά διαμένουν (5,99%) σε πολύ στενές κατοικίες (μέχρι 45 τετραγωνικά μέτρα). Επίσης σε πολύ ευρύχωρες κατοικίες (άνω των 150 τετραγωνικών μέτρων) διαμένει το 2,27% των νοικοκυριών. Η επίπτωση της φτώχειας εξελίσσεται αυξητικά και λαμβάνει τη μέγιστη τιμή στην περίπτωση των νοικοκυριών που διαθέτουν κατοικίες μέχρι 45 τετραγωνικά μέτρα (30,66%) και αντίστοιχα λαμβάνει την ελάχιστη τιμή για την περίπτωση των νοικοκυριών που διαθέτουν κατοικίες που υπερβαίνουν τα 151

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.37

Τετραγωνικά μέτρα κατοικίας

Σύνολο Δωδενήσου	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
-45	111	5,99%	34	11,41%	30,63%
46-60	248	13,38%	56	18,79%	22,58%
61-75	287	15,49%	79	26,51%	27,53%
76-90	493	26,61%	57	19,13%	11,56%
91-120	568	30,65%	55	18,46%	9,68%
121-150	104	5,61%	15	5,03%	14,42%
151+	42	2,27%	2	0,67%	4,76%
Σύνολο	1.853	100,00%	298	100,00%	16,08%

τετραγωνικά μέτρα (4,76%).

Επαρχία Ρόδου, Κω, Καρπάθου και Καλύμνου

Όπως φαίνεται με βάση τα στοιχεία των κάτωθι πινάκων (7.38-7.41), η ένταση ή η επίπτωση της φτώχειας είναι ιδιαίτερα ισχυρή στα νοικοκυριά που διαμένουν σε κατοικίες με πολύ λίγα τετραγωνικά μέτρα (μέχρι 45). Στο άλλο άκρο ο κίνδυνος εμφανίζεται ελάχιστος στα νοικοκυριά που δια-

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.38
Τετραγωνικά μέτρα κατοικίας

Ρόδος	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
-45	64	5,53%	19	11,80%	29,69%
46-60	159	13,73%	28	17,39%	17,61%
61-75	173	14,94%	42	26,09%	24,28%
76-90	321	27,72%	33	20,50%	10,28%
91-120	359	31,00%	31	19,25%	8,64%
121-150	54	4,66%	8	4,97%	14,81%
151+	28	2,42%		0,00%	0,00%
Σύνολο	1.158	100,00%	161	100,00%	13,90%

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.39
Τετραγωνικά μέτρα κατοικίας

Κως	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
-45	18	5,63%	7	15,91%	38,89%
46-60	28	8,75%	10	22,73%	35,71%
61-75	45	14,06%	11	25,00%	24,44%
76-90	75	23,44%	6	13,64%	8,00%
91-120	116	36,25%	6	13,64%	5,17%
121-150	31	9,69%	3	6,82%	9,68%
151+	7	2,19%	1	2,27%	14,29%
Σύνολο	320	100,00%	44	100,00%	13,75%

μένουν σε σχετικά ευρύχωρες κατοικίες (151 και άνω τετραγωνικά μέτρα).

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της σχετικά ενισχυμένης αναλογίας της επίπτωσης της φτώχειας στα νοικοκυριά που διαμένουν σε κατοικίες 61-75 τετραγωνικών μέτρων.

Τα συμπεράσματα επομένως σχετίζονται με τα αντίστοιχα συμπεράσματα που αφορούσαν τη διαφοροποίηση της φτώχειας ανάλογα με τα δωμάτια που διέθετε η κατοικία. Δηλαδή, όσο μεγαλύτερη είναι η άνεση και η έκταση

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.40
Τετραγωνικά μέτρα κατοικίας

Κάλυμνος	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
-45	13	4,56%	4	5,71%	30,77%
46-60	43	15,09%	16	22,86%	37,21%
61-75	53	18,60%	19	27,14%	35,85%
76-90	81	28,42%	15	21,43%	18,52%
91-120	77	27,02%	14	20,00%	18,18%
121-150	12	4,21%	1	1,43%	8,33%
151+	6	2,11%	1	1,43%	16,67%
Σύνολο	285	100,00%	70	100,00%	24,56%

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.41
Τετραγωνικά μέτρα κατοικίας

Κάρπαθος	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
-45	16	17,78%	4	17,39%	25,00%
46-60	18	20,00%	2	8,70%	11,11%
61-75	16	17,78%	7	30,43%	43,75%
76-90	16	17,78%	3	13,04%	18,75%
91-120	16	17,78%	4	17,39%	25,00%
121-150	7	7,78%	3	13,04%	42,86%
151+	1	1,11%		0,00%	0,00%
Σύνολο	90	100,00%	23	100,00%	25,56%

της κατοικίας τόσο χαμηλότερος είναι ο κίνδυνος της φτώχειας.

7.4.10 Ανέσεις και εξοπλισμός κατοικίας

Η ευρυχωρία, η οποία διαπιστώνεται από τον αριθμό των δωματίων και τα τετραγωνικά μέτρα της κατοικίας, αποτελεί έναν παράγοντα ο οποίος διαφοροποιεί τα μη φτωχά νοικοκυριά από τα υπόλοιπα νοικοκυριά του νομού ή του εκάστοτε Επαρχείου. Εκτός από τα «εξωτερικά» αυτά χαρακτηριστικά της κατοικίας ενδιαφέρον εμφανίζει η ανάλυση της φτώχειας ανάλογα με τις ειδι-

κότερες «εσωτερικές» ανέσεις και την ποιότητα που διαθέτει η κατοικία.

Ν ο μ ό ς Δ ω δ ε κ α ν ή σ ο υ

Όπως ειδικότερα φαίνεται από τα στοιχεία του Πίνακα 7.40, έχουν επιλεχθεί ορισμένα χαρακτηριστικά τα οποία αποτελούν δείκτες των ανέσεων που μπορεί να διαθέτει μία κατοικία. Ορισμένα από τα χαρακτηριστικά αυτά μπορεί να θεωρηθούν σήμερα ως απαραίτητα ή αναγκαία (εσωτερική παροχή τρεχούμενου νερού, τουαλέτα κ.λπ.), ενώ άλλα αφορούν προϊόντα τα οποία αναμένεται να υπάρχουν σε περιπτώσεις νοικοκυριών που δεν εντάσσονται στην κατηγορία των φτωχών (τζάκι, κινητό τηλέφωνο, φούρνος μικροκυμάτων, πλυντήριο ρούχων, πλυντήριο πιάτων κ.λπ.).

Από τα στοιχεία του ίδιου Πίνακα, προκύπτει ότι οι περισσότερες κατοικίες (πάνω από 94% του συνόλου) διαθέτουν εσωτερική παροχή τρεχούμενου νερού, εσωτερικό μπάνιο ή ντους, εσωτερική τουαλέτα, τηλεόραση και ψυγείο. Αντίθετα η συχνότητα των νοικοκυριών εμφανίζεται μειωμένη στα αγαθά που μπορούν να θεωρηθούν ως διαρκή, ημιδιαρκή ή «πολυτελείας»⁴³ (ΙΧ, μοτοσυκλέτα, φούρνος μικροκυμάτων, πλυντήριο πιάτων και πλυντήριο ρούχων). Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση με τα νοικοκυριά των οποίων η κατοικία διαθέτει τζάκι (18,76%), Η/Υ (17,75%) ή κλιματιστικό (15,09%), όπου οι συχνότητες είναι ελάχιστες.

Φαίνεται δηλαδή η εντυπωσιακή βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης του νομού με βάση τις ανέσεις των νοικοκυριών. Με δεδομένο το γεγονός ότι η παροχή ηλεκτρισμού στη χώρα και στο νομό έχει ολοκληρωθεί, μόνον ελάχιστα πλέον δεν διαθέτουν νερό και λουτρό ή ντους. Πρόκειται κυρίως για ακραίες περιπτώσεις όπου τα ποσοστά φτώχειας εμφανίζονται σημαντικά υψηλότερα (πάνω από 15%) και αυτό παρατηρείται σε νοικοκυριά όπου αγαθά, όπως η παροχή τρεχούμενου νερού, εσωτερικό μπάνιο ή ντους εσωτερική τουαλέτα, δεν είναι απόλυτα εξασφαλισμένα (Πίνακας 7.42).

Επαρχία Ρόδου, Κω, Καρπάθου και Καλύμνου

Στο Επαρχείο Ρόδου, η συχνότητα των φτωχών νοικοκυριών (επίπτωση

43. Επειδή τέτοια αγαθά μπορεί να είναι περισσότερα από ένα σε κάθε νοικοκυριό, η κατανομή μπορεί να ξεπερνά το 100%, όπως είναι για παράδειγμα η περίπτωση με την «ηλεκτρική κουζίνα».

της φτώχειας) με ανέσεις που αφορούν την εσωτερική παροχή τρεχούμενου νερού, την ύπαρξη εσωτερικού μπάνιου ή ντους, την εσωτερική τουαλέτα, την κεντρική θέρμανση ή τη διάθεση σόμπας, την τηλεόραση και το ψυγείο είναι ιδιαίτερα υψηλή σε σύγκριση με τα ποσοστά φτώχειας των νοικοκυριών που διαθέτουν συγκεκριμένα διαρκή αγαθά: ΙΧ (9,45%), πλυντήριο πιάτων (7,72%) κ.λπ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.42
Ανέσεις κατοικίας

Σύνολο Δωδεκανήσου	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
Εσωτερική παροχή τρεχούμενου νερού	1849	98,56%	302	97,42%	16,33%
Εσωτερικό μπάνιο ή ντους	1795	95,68%	281	90,65%	15,65%
Εσωτερική τουαλέτα	1782	94,99%	275	88,71%	15,43%
Κεντρική θέρμανση (καλοριφέρ)	505	26,92%	56	18,06%	11,09%
Σόμπα (πετρελαίου, υγραερίου κ.λπ.)	1143	60,93%	205	66,13%	17,94%
Τζάκι	352	18,76%	49	15,81%	13,92%
Τηλεφωνικές γραμμές	1734	92,43%	270	87,10%	15,57%
Κινητό τηλέφωνο	1114	59,38%	134	43,23%	12,03%
Τηλεόραση	1859	99,09%	308	99,35%	16,57%
Video	1105	58,90%	145	46,77%	13,12%
Η/Υ	333	17,75%	24	7,74%	7,21%
Κλιματιστικό	283	15,09%	30	9,68%	10,60%
Πλυντήριο πιάτων	425	22,65%	36	11,61%	8,47%
Πλυντήριο ρούχων	1658	88,38%	254	81,94%	15,32%
Ηλεκτρική κουζίνα	2083	111,03%	290	93,55%	13,92%
Ψυγείο	1856	98,93%	307	99,03%	16,54%
Φούρνος μικροκυμάτων	607	32,36%	75	24,19%	12,36%
Αυτοκίνητο ΙΧ	1188	63,33%	120	38,71%	10,10%
Αυτοκίνητο επαγγελματικό	293	15,62%	45	14,52%	15,36%
Μοτοσικλέτα	801	42,70%	136	43,87%	16,98%

Παρόμοιες είναι και οι τάσεις για το Επαρχείο Κω (Πίνακας 7.44). Δηλαδή τα ποσοστά φτώχειας εμφανίζονται υψηλότερα ανάμεσα στα νοικοκυριά που οι ανέσεις είναι αναγκαίες. Για παράδειγμα στην κατηγορία των νοικοκυριών που διαθέτουν εσωτερική παροχή τρεχούμενου νερού τα ποσοστά φτώχειας είναι υψηλά (14,06%), ενώ αντίθετα είναι ελάχιστα στην περίπτωση αγαθών όπως είναι το πλυντήριο πιάτων (5%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.43

Ανέσεις κατοικίας

Ρόδος	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
Εσωτερική παροχή τρεχούμενου νερού	1144	98,70%	158	96,30%	13,81%
Εσωτερικό μπάνιο ή ντους	1108	95,50%	148	90,20%	13,36%
Εσωτερική τουαλέτα	1104	95,30%	146	89,60%	13,22%
Κεντρική θέρμανση (καλοριφέρ)	286	24,70%	35	21,30%	12,24%
Σόμπα (πετρελαίου, υγραερίου κ.τ.λ.)	706	61,00%	104	64,20%	14,73%
Τζάκι	273	23,60%	34	20,90%	12,45%
Τηλεφωνικές γραμμές	1081	93,20%	148	90,20%	13,69%
Κινητό τηλέφωνο	674	58,30%	71	43,30%	10,53%
Τηλεόραση	1149	98,90%	163	99,40%	14,19%
Video	676	58,50%	69	42,10%	10,21%
Η/Υ	217	18,80%	15	9,10%	6,91%
Κλιματιστικό	183	15,70%	20	12,10%	10,93%
Πλυντήριο πιάτων	298	25,80%	23	14,00%	7,72%
Πλυντήριο ρούχων	1007	86,80%	131	79,90%	13,01%
Ηλεκτρική κουζίνα	1305	112,60%	154	93,90%	11,80%
Ψυγείο	1149	99,10%	163	99,40%	14,19%
Φούρνος μικροκυμάτων	355	30,70%	45	27,40%	12,68%
Αυτοκίνητο ΙΧ	741	64,00%	70	42,40%	9,45%
Αυτοκίνητο επαγγελματικό	178	15,50%	23	14,10%	12,92%
Μοτοσικλέτα	435	37,80%	52	31,70%	11,95%

Οι παραπάνω τάσεις διαφοροποιούνται όταν εξετάζεται η περίπτωση των Επαρχείων Καλύμνου και Καρπάθου. Ειδικότερα, για την Κάλυμνο τα ποσοστά φτώχειας εμφανίζονται μέγιστα όταν εξετάζεται η διάθεση απαραίτητων αγαθών στην κατοικία. Έτσι, στην περίπτωση του ερωτήματος αν η κατοικία διαθέτει εσωτερική παροχή τρεχούμενου νερού, εσωτερικό μπάνιο ή ντους και εσωτερική τουαλέτα, τα ποσοστά φτώχειας κυμαίνονται γύ-

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.44
Ανέσεις κατοικίας

Κως	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
Εσωτερική παροχή τρεχούμενου νερού	320	100,00%	45	100,00%	14,06%
Εσωτερικό μπάνιο ή ντους	310	96,60%	39	86,70%	12,58%
Εσωτερική τουαλέτα	308	96,30%	39	86,70%	12,66%
Κεντρική θέρμανση (καλοριφέρ)	149	46,40%	14	31,10%	9,40%
Σόμπα (πετρελαίου, υγραερίου κ.τ.λ.)	149	47,50%	27	61,30%	18,12%
Τζάκι	36	11,40%	2	4,80%	5,56%
Τηλεφωνικές γραμμές	302	94,40%	38	88,40%	12,58%
Κινητό τηλέφωνο	199	65,20%	16	47,10%	8,04%
Τηλεόραση	320	99,40%	43	97,70%	13,44%
Video	192	62,10%	20	54,10%	10,42%
H/Y	41	13,60%	2	5,70%	4,88%
Κλιματιστικό	42	14,00%	3	8,80%	7,14%
Πλυντήριο πιάτων	80	26,50%	4	11,40%	5,00%
Πλυντήριο ρούχων	300	93,70%	36	83,70%	12,00%
Ηλεκτρική κουζίνα	380	120,20%	40	95,10%	10,53%
Ψυγείο	319	99,40%	43	97,70%	13,48%
Φούρνος μικροκυμάτων	127	41,60%	11	31,50%	8,66%
Αυτοκίνητο ΙΧ	226	73,10%	20	57,10%	8,85%
Αυτοκίνητο επαγγελματικό	54	18,00%	5	13,90%	9,26%
Μοτοσικλέτα	142	47,30%	16	0,432	11,27%

ρω από το 25%. Ακόμη υψηλότερα εμφανίζονται στο ερώτημα αν η κατοικία διαθέτει σόμπα (26,64%), τηλεόραση (26,09%) και ψυγείο (25,84%). Χαρακτηριστική είναι μάλιστα η περίπτωση ότι στο ερώτημα αν στο νοικοκυριό υπάρχει επαγγελματικό αυτοκίνητο ή μοτοσικλέτα τα ποσοστά φτώχειας ξεπερνούν κάθε προηγούμενη ένδειξη (32,43% και 30,69%, αντίστοιχα). Φαίνεται επομένως ότι τα μέσα μεταφοράς που αφορούν την ατομική

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.45

Ανέσεις κατοικίας

Κάλυμνος	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
Εσωτερική παροχή τρεχούμενου νερού	295	98,30%	75	96,20%	25,42%
Εσωτερικό μπάνιο ή ντους	289	96,70%	72	93,50%	24,91%
Εσωτερική τουαλέτα	282	95,30%	68	89,50%	24,11%
Κεντρική θέρμανση (καλοριφέρ)	59	19,70%	6	7,70%	10,17%
Σόμπα (πετρελαίου, υγραερίου κ.τ.λ.)	214	71,10%	57	73,10%	26,64%
Τζάκι	33	11,00%	8	10,30%	24,24%
Τηλεφωνικές γραμμές	273	91,00%	64	82,00%	23,44%
Κινητό τηλέφωνο	173	57,60%	32	41,10%	18,50%
Τηλεόραση	299	99,60%	78	100,00%	26,09%
Video	168	55,90%	40	51,20%	23,81%
H/Y	50	16,70%	5	6,40%	10,00%
Κλιματιστικό	56	18,70%	6	7,70%	10,71%
Πλυντήριο πιάτων	43	14,30%	6	7,70%	13,95%
Πλυντήριο ρούχων	266	88,40%	67	84,80%	25,19%
Ηλεκτρική κουζίνα	309	102,70%	73	92,50%	23,62%
Ψυγείο	298	99,30%	77	98,70%	25,84%
Φούρνος μικροκυμάτων	97	32,30%	16	20,50%	16,49%
Αυτοκίνητο ΙΧ	155	51,70%	20	25,60%	12,90%
Αυτοκίνητο επαγγελματικό	37	12,40%	12	15,40%	32,43%
Μοτοσικλέτα	189	63,00%	58	74,40%	30,69%

μετακίνηση με μοτοσικλέτα ή τη μετακίνηση για επαγγελματικούς ή άλλους λόγους με επαγγελματικό αυτοκίνητο δημιουργούν έντονη διαφοροποίηση στα ποσοστά φτώχειας, και, συνεπώς, η έλλειψή τους είναι σημαντική για πολλά νοικοκυριά στην Κάλυμνο.

Αντίθετα ελάχιστα ποσοστά φτώχειας σημειώνονται στα ερωτήματα που αφορούν την ύπαρξη ανέσεων στο σπίτι, όπως η κεντρική θέρμανση (10,17%),

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.46
Ανέσεις κατοικίας

Κάρπαθος	Σύνολο νοικοκυριών		Φτωχά νοικοκυριά		Επίπτωση της φτώχειας
Εσωτερική παροχή τρεχούμενου νερού	90	100,00%	24	100,00%	26,67%
Εσωτερικό μπάνιο ή ντους	88	96,70%	22	91,70%	25,00%
Εσωτερική τουαλέτα	88	96,70%	22	91,70%	25,00%
Κεντρική θέρμανση (καλοριφέρ)	11	12,40%	1	4,30%	9,09%
Σόμπα (πετρελαίου, υγραερίου κ.τ.λ.)	74	82,20%	17	70,90%	22,97%
Τζάκι	10	11,00%	5	20,80%	50,00%
Τηλεφωνικές γραμμές	78	86,60%	20	83,30%	25,64%
Κινητό Τηλέφωνο	68	75,50%	15	0,625	22,06%
Τηλεόραση	91	100,00%	24	100,00%	26,37%
Video	69	76,70%	16	66,70%	23,19%
Η/Υ	25	27,80%	2	8,30%	8,00%
Κλιματιστικό	2	2,20%	1	4,20%	50,00%
Πλυντήριο πιάτων	4	4,40%	3	12,50%	75,00%
Πλυντήριο ρούχων	85	94,40%	20	87,00%	23,53%
Ηλεκτρική κουζίνα	89	98,80%	23	99,50%	25,84%
Ψυγείο	90	100,00%	24	100,00%	26,67%
Φούρνος μικροκυμάτων	28	31,40%	3	13,00%	10,71%
Αυτοκίνητο ΙΧ	66	73,30%	10	41,70%	15,15%
Αυτοκίνητο επαγγελματικό	24	26,90%	5	21,70%	20,83%
Μοτοσικλέτα	35	39,70%	10	43,40%	28,57%

ο Η/Υ (10%) και το κλιματιστικό (10,71%).

Συνεπώς φαίνεται ότι η αποστέρηση του νοικοκυριού από αναγκαία αγαθά σχετίζεται με τον υψηλό κίνδυνο φτώχειας, ενώ αντίθετα τα ποσοστά φτώχειας εμφανίζονται ελάχιστα σε ανέσεις που σχετίζονται με καλύτερα ή «ανώτερα» αγαθά (κλιματιστικό, κεντρική θέρμανση, Η/Υ).

Η κατάσταση στην Κάρπαθο εμφανίζεται ακόμη δυσμενέστερη διότι τα ποσοστά φτώχειας εμφανίζονται υψηλά στα περισσότερα ερωτήματα που αφορούν τις ανέσεις του σπιτιού. Δηλαδή είναι υψηλά στα πρώτα ερωτήματα που αφορούν την εσωτερική παροχή τρεχούμενου νερού (26,6%), το εσωτερικό μπάνιο ή ντους (25%), εσωτερική τουαλέτα (25%). Ταυτόχρονα, είναι ιδιαίτερα υψηλά στα ερωτήματα που αναφέρονται στην ύπαρξη σόμπας (22,97%), στις τηλεφωνικές γραμμές (25,64%), στο κινητό τηλέφωνο (22,06%), στην τηλεόραση (26,37%), στο video (23,19%), στο πλυντήριο ρούχων (23,53%), στην ηλεκτρική κουζίνα (25,84%), στο ψυγείο (26,67%), στο επαγγελματικό αυτοκίνητο (20,83%) και στη μοτοσικλέτα (28,57%).

Σε γενικές γραμμές προκύπτει ότι τα ποσοστά φτώχειας στην Κάρπαθο δεν είναι διαφοροποιημένα ανάλογα με το είδος των ανέσεων που διαθέτει η κατοικία. Αντίθετα εμφανίζονται υψηλά (πάνω από το 20%) σε όλα σχεδόν τα ερωτήματα.⁴⁴ Αν θα μπορούσε να αναφερθεί κάποια διαφοροποίηση τότε αυτή εντοπίζεται στο ότι στα ερωτήματα που αφορούν ανέσεις αναγκαίες για την κατοικία (εσωτερική παροχή τρεχούμενου νερού κ.λπ.) τα ποσοστά φτώχειας εμφανίζονται σχετικά χαμηλότερα από τα αντίστοιχα ερωτήματα που αφορούν ανέσεις λιγότερο αναγκαίες ή ανέσεις που ανήκουν στην κατηγορία των διαρκών αγαθών ή των αγαθών που στα οικονομικά αναφέρονται ως ανώτερα (Η/Υ, video, πλυντήριο ρούχων, ΙΧ κ.ά.).

7.5 Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας την προηγούμενη ανάλυση της κατανομής του εισοδήματος σε επίπεδο νομού και Επαρχιών προκύπτει ότι οι κάτοικοι του Επαρχείου της Καλύμνου έχουν το χαμηλότερο βιοτικό επίπεδο –σε όρους εισοδήματος– σε σύγκριση τόσο με το μέσο βιοτικό επίπεδο του νομού όσο και με το αντίστοιχο των άλλων Επαρχιών. Στο ανώτερο άκρο της εισοδηματικής κλίμακας βρίσκονται οι κάτοικοι του Επαρχείου της Κω οι οποίοι

44. Δεν έχουν σχολιαστεί οι περιπτώσεις με χαμηλό αριθμό παρατηρήσεων.

απολαμβάνουν και το υψηλότερο βιοτικό επίπεδο. Ακολουθούν με μικρή διαφορά οι κάτοικοι του Επαρχείου της Ρόδου, ενώ η εισοδηματική κατάσταση των κατοίκων του Επαρχείου της Καρπάθου και, κατά συνέπεια το βιοτικό τους επίπεδο, βρίσκονται ελαφρώς κάτω του μέσου βιοτικού επιπέδου του νομού.

Η σύγκριση των κατά κεφαλήν εισοδημάτων ανά μέγεθος νοικοκυριού έδειξε ότι τα μέλη των μεσαίου μεγέθους νοικοκυριών του Επαρχείου της Καρπάθου και των πολυπληθών νοικοκυριών του Επαρχείου της Καλύμνου παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη υστέρηση στην απόκτηση εισοδήματος.

Τα εισοδήματα από την παροχή μισθωτών υπηρεσιών αποτελούν το μεγαλύτερο τμήμα του εισοδήματος όλων των νοικοκυριών του νομού με εξαίρεση το Επαρχείο της Καρπάθου όπου το μεγαλύτερο τμήμα (46%) του εισοδήματος των νοικοκυριών προέρχεται από την άσκηση ελευθερίων επαγγελματιών με συνέπεια να παρουσιάζει πιθανή αστάθεια λόγω των διακυμάνσεων της ζήτησης.

Η εισοδηματική υποστήριξη που δέχονται τα νοικοκυριά από τις δημόσιες μεταβιβαστικές πληρωμές (επιδόματα εξαιρουμένων των συντάξεων) παρουσιάζει ιδιαίτερη ανισοκατανομή ανάμεσα στα Επαρχεία, ενώ ταυτόχρονα φαίνεται να είναι απύσχα στην περίπτωση των επιδομάτων ανεργίας στα Επαρχεία Καλύμνου και Καρπάθου όπου τα ποσοστά ανεργίας είναι υψηλότερα από ό,τι στα δύο άλλα Επαρχεία.

Η ανάλυση των στοιχείων για τη φτώχεια στο Νομό και τα Επαρχεία Δωδεκανήσου επικεντρώθηκε στον προσδιορισμό της ποσοστιαίας κατανομής των φτωχών νοικοκυριών, η οποία δείχνει την έκταση της φτώχειας ή τη συμμετοχή μιας συγκεκριμένης ομάδας στο σύνολο, ενώ η κατανομή που αναφερόταν ως επίπτωση (ή ποσοστό) της φτώχειας δείχνει την ένταση του φαινομένου.

Όπως διαπιστώθηκε η ανάλυση για το Νομό Δωδεκανήσου αφορούσε συνολικά 1.856 ερωτηματολόγια, για τα οποία έχουν συμπληρωθεί όλα τα σχετικά ερωτήματα και ειδικότερα τα ερωτήματα που αφορούν το εισόδημα. Από το σύνολο αυτό ποσοστό 69,56% αφορά νοικοκυριά με άνδρα υπεύθυνο ενώ το υπόλοιπο 30,44% αφορά νοικοκυριά με υπεύθυνο γυναίκα. Επίσης η μεγαλύτερη πλειονότητα των υπεύθυνων έχει ηλικία 31-64 ετών, ενώ οι νέοι (ηλικία μέχρι 30 ετών) αποτελούν μόλις το 13,47% του συνόλου και οι ηλικιωμένοι το 19,94%.

Όσον αφορά το φαινόμενο της φτώχειας, από τα συμπεράσματα που προέκυψαν διαπιστώθηκε κατ' αρχάς μια γενική τάση, δηλαδή μια σαφής γεωγραφική διαφοροποίηση της φτώχειας, η οποία εμφανίζεται συντηρητι-

κή στο σύνολο του νομού Δωδεκανήσων και στα Επαρχεία Ρόδου και Κω, ενώ είναι πολύ υψηλότερη και ιδιαίτερα ενισχυμένη στα Επαρχεία Καλύμνου και Καρπάθου.

Η διαφοροποίηση αυτή είναι ιδιαίτερα ισχυρή και λειτουργεί ως διαχωριστική γραμμή όταν αναλύονται χαρακτηριστικά που αφορούν τον υπεύθυνο του νοικοκυριού (φύλο, ηλικία κ.λπ.) ή το μέγεθος και τη σύνθεση του νοικοκυριού.

Πράγματι, ενώ σύμφωνα με τα στοιχεία στο σύνολο της χώρας η φτώχεια ανέρχεται σε 21% του συνόλου των νοικοκυριών, σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας μόλις το 16,38% των νοικοκυριών καταγράφηκαν ως φτωχά. Εξετάζοντας στη συνέχεια τη φτώχεια, φαίνεται ότι στο Επαρχείο Κω μόνον το 13,88% των νοικοκυριών εμφανίζονται ως φτωχά, ενώ η αναλογία αυτή είναι η χαμηλότερη στο Νομό και ασήμαντα διαφοροποιημένη από τη φτώχεια στο Επαρχείο Ρόδου (13,98%).

Εξετάζοντας τα στοιχεία για το Επαρχείο Καρπάθου προέκυψε ότι το 25,84% των νοικοκυριών είναι φτωχά. Στο Επαρχείο Καλύμνου τα φτωχά νοικοκυριά ανέρχονται σε 25,5%. Πρόκειται για μία αναλογία η οποία είναι σημαντικά υψηλότερη από το σύνολο της χώρας και φυσικά από την αντίστοιχη αναλογία για τα Επαρχεία Ρόδου και Κω.

Ειδικότερα από τα στοιχεία που αναφέρονται στην επίπτωση της φτώχειας, ανάλογα με το φύλο του υπεύθυνου του νοικοκυριού, προέκυψε ότι τα νοικοκυριά με γυναίκα υπεύθυνο κινδυνεύουν περισσότερο (εμφάνισαν ποσοστό φτώχειας 20,53%), ενώ τα νοικοκυριά με υπεύθυνο άνδρα βρίσκονται σε πολύ καλύτερη κατάσταση (εμφάνισαν ποσοστό φτώχειας 14,56%).

Επίσης, σε σχέση με την ηλικία του υπεύθυνου, προέκυψε η δυσμενέστερη κατάσταση των νοικοκυριών με υπεύθυνο ηλικιωμένο 65 ετών και άνω. Αντίθετα σε νοικοκυριά όπου ο υπεύθυνος ήταν νεότερος, ο κίνδυνος της φτώχειας μειώνεται σημαντικά.

Συνεπώς, σε όρους πολιτικής θα πρέπει κατ' αρχάς η έμφαση να δοθεί στα φτωχότερα Επαρχεία (Καρπάθου και Καλύμνου). Ταυτόχρονα προέκυψε ότι η ομάδα των νοικοκυριών με γυναίκα ή ηλικιωμένο υπεύθυνο αποτελούν πρώτης προτεραιότητας στόχο δεδομένου ότι ταυτόχρονα παρουσιάζουν και τον υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας σε σύγκριση με τις υπόλοιπες κατά φύλο και ηλικία ομάδες. Αναφέρεται, ωστόσο, ότι μεταξύ των Επαρχείων, περισσότερο κίνδυνο διατρέχουν τα νοικοκυριά με γυναίκα ή ηλικιωμένο υπεύθυνο στα Επαρχεία Καλύμνου και Καρπάθου.

Ταυτόχρονα η φτώχεια εμφανίζεται εντονότερη και αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα των πολυμελών νοικοκυριών, αν και η τάση αυτή εξακολου-

θεί να είναι ιδιαίτερα έντονη στα Επαρχεία Καλύμνου και Καρπάθου. Αντίστοιχες διαφοροποιήσεις εμφανίζονται και στο χάσμα της φτώχειας το οποίο είναι ανοδικό για όλες τις κατηγορίες των νοικοκυριών. Συνεπώς ως προτεραιότητα πολιτικής εκτός από τα νοικοκυριά με υπεύθυνο γυναίκα και ηλικιωμένο, τα πολυμελή νοικοκυριά εντάσσονται σε ομάδα στόχο άμεσης προτεραιότητας και κυρίως στα Επαρχεία Καλύμνου και Καρπάθου.

Σε σχέση με την εργασιακή κατάσταση του υπεύθυνου του νοικοκυριού, διαπιστώθηκε η δυσμενής κατάσταση των ανέργων, ενώ υψηλό κίνδυνο φτώχειας εμφανίζουν και οι απασχολούμενοι ως βοηθοί σε οικογενειακή επιχείρηση.

Στην περίπτωση των μη απασχολούμενων η φτώχεια εμφανίζει υψηλή επίπτωση κυρίως για τους συνταξιούχους. Τα αποτελέσματα για το Επαρχείο Ρόδου καθώς και οι τάσεις που διαφάνηκαν είναι παρόμοια με τα αντίστοιχα αποτελέσματα που προέκυψαν για το Νομό Δωδεκανήσου. Δηλαδή η φτώχεια φαίνεται να αποτελεί χαρακτηριστικό κυρίως για την ομάδα των ανέργων και των συνταξιούχων.

Επεκτείνοντας και διευρύνοντας συνεπώς τον προσδιορισμό των ομάδων στόχου, υπό την έννοια ότι πρόκειται για ομάδες που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα υψηλό κίνδυνο φτώχειας, τότε στις παραπάνω κατηγορίες (νοικοκυριά με υπεύθυνο γυναίκα ή ηλικιωμένο, πολυμελή νοικοκυριά) θα πρέπει να προστεθεί και η περίπτωση των ανέργων καθώς και των συνταξιούχων, αν και οι περισσότεροι από αυτούς θα επικαλύπτονται από την ομάδα των ηλικιωμένων –υπεύθυνων νοικοκυριού.

Ιδιαίτερα για τα Επαρχεία Ρόδου και Κω, η πλειονότητα των εργαζομένων είναι μισθωτοί-ημερομίσθιοι ή αυτοαπασχολούμενοι, ενώ η επίπτωση της φτώχειας είναι ιδιαίτερα υψηλή στην κατηγορία των ανέργων και των συνταξιούχων. Αντίθετα, στην Κάλυμνο και στην Κάρπαθο η επίπτωση της φτώχειας εμφανίζεται υψηλότερη στην περίπτωση των αυτοαπασχολούμενων, ενώ οι συνταξιούχοι αποτελούν ξανά την ομάδα που παραδοσιακά αντιμετωπίζει υψηλό κίνδυνο φτώχειας.

Ως εκ τούτου, ο σχεδιασμός πολιτικής καταπολέμησης της φτώχειας και κατ' επέκταση του κοινωνικού αποκλεισμού θα πρέπει να λάβει υπόψη ότι στην Κάλυμνο και την Κάρπαθο εκτός από τις «παραδοσιακές» ομάδες φτώχειας (άνεργοι συνταξιούχοι) θα πρέπει να επικεντρωθεί και σε προγραμματισμό που να αφορά τους αυτοαπασχολούμενους.

Επίσης φάνηκε ότι τα νοικοκυριά με ενοικιαζόμενη κατοικία αντιμετωπίζουν εντονότερο το πρόβλημα της φτώχειας και ακολουθούν τα νοικοκυριά με δωρεάν παραχώρηση. Αντίθετα, τα νοικοκυριά με ιδιόκτητη κατοικία εμφανί-

ζουν τη χαμηλότερη αναλογία φτώχειας. Σημειώνεται ότι οι διαφοροποιήσεις που αναφέρονται διατηρούνται και κατά Επαρχείο, αν και στην περίπτωση του Επαρχείου Κω υψηλότερη φτώχεια προκύπτει στις περιπτώσεις των νοικοκυρών σε κατοικίες με δωρεάν παραχώρηση και ακολουθεί σε μέγεθος η φτώχεια των νοικοκυριών που διαμένουν σε ενοικιαζόμενες κατοικίες. Σε γενικές γραμμές, από τα αποτελέσματα που έχουν προκύψει φάνηκε ότι μόνο στην περίπτωση της Ρόδου και εν μέρει στην περίπτωση της Κω η ιδιοκτησία κατοικίας αποτελεί έναν παράγοντα αποφυγής του υψηλού κινδύνου της φτώχειας. Μάλλον οι ενοικιαστές κατοικίας στην περίπτωση των Επαρχείων Καλύμνου και Καρπάθου είναι στην πλειονότητά τους προσωρινοί και όπως προκύπτει οι ιδιοκτήτες διατρέχουν υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας.

Εξάλλου φάνηκαν παρόμοιες τάσεις όσον αφορά τα νοικοκυριά που μένουν σε κατοικία-διαμέρισμα ενός δωματίου. Όπως διαπιστώθηκε, τα ποσοστά φτώχειας και στα τέσσερα Επαρχεία ακολουθούν αύξουσα τάση ανάλογα με τον αριθμό των δωματίων της κατοικίας τους ενώ παρόμοια είναι τα αποτελέσματα όταν εξετάζονται τα τετραγωνικά μέτρα των Επαρχείων.

Συνεπώς, εκτός από τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του υπεύθυνου όπου διαφάνηκε η δυσμενέστερη κατάσταση των γυναικών και των ηλικιωμένων υπεύθυνων του νοικοκυριού, καθώς επίσης και των άνεργων και των αυτοαπασχολούμενων (στην Κάρπαθο), φαίνεται ότι η κατοικία αποτελεί ένα αγαθό που είναι δύσκολο να αποκτηθεί από τα φτωχά νοικοκυριά. Συνεπώς η πολιτική διευκόλυνσης απόκτησης κατοικίας ή/και ενίσχυσης των φτωχών με επιδότηση ενοικίου μπορεί να ενταχθεί ως μία από τις προτεραιότητες των δημοτικών καθώς και άλλων σχετικών αρχών της Δωδεκανήσου.

Εκτός από τις συνθήκες κατοίκησης των νοικοκυριών που αφορούν τόσο το ιδιοκτησιακό καθεστώς (ιδιόκτητη κατοικία, ενοικιαζόμενη), οι ανέσεις και ο εξοπλισμός των κατοικιών (αριθμός δωματίων, τετραγωνικά μέτρα, διάθεση τρεχούμενου νερού, τζάκι κ.λπ.), μπορούν να εκληφθούν ως μη χρηματικοί δείκτες ευημερίας. Συνεπώς το ερώτημα που εξετάζεται είναι αν και σε ποιο βαθμό τα φτωχά νοικοκυριά, τα οποία ήδη υφίστανται αποστερήσεις σε όρους εισοδήματος, παράλληλα διαβιών σε συνθήκες κατοίκησης που είναι διαφορετικές από τις αντίστοιχες συνθήκες κατοίκησης του συνόλου των νοικοκυριών. Ως εκ τούτου προσεγγίζεται ο κοινωνικός αποκλεισμός εφ' όσον συνυπολογίζεται και το επίπεδο διαβίωσης/ευημερίας των ευπαθών-φτωχών πληθυσμιακών ομάδων.

Όταν εξετάζονται τα ερωτήματα που αφορούν τις ανέσεις του νοικοκυριού η διαφοροποίηση ανάμεσα στα Επαρχεία Ρόδου και Κω από τη μία πλευρά καθώς και των Επαρχείων Καλύμνου και Καρπάθου από την άλλη πλευρά

φαίνεται να διατηρείται. Βέβαια η κατάσταση στην Κάρπαθο εμφανίζεται ακόμη δυσμενέστερη, εφ' όσον τα ποσοστά φτώχειας εμφανίζονται υψηλά στα περισσότερα ερωτήματα που αφορούν τις ανέσεις του σπιτιού (εσωτερική παροχή τρεχούμενου νερού 26,6%, εσωτερικό μπάνιο ή ντους 25%, εσωτερική τουαλέτα 25%, ύπαρξη σόμπας 22,97%, τηλεφωνικές γραμμές 25,64%, κινητό τηλέφωνο 22,06%, τηλεόραση 26,37%, video 23,19%, πλυντήριο ρούχων 23,53%, ηλεκτρική κουζίνα 25,84%, ψυγείο 26,67%, επαγγελματικό αυτοκίνητο 20,83% και μοτοσικλέτα 28,57%). Σε γενικές γραμμές φάνηκε ότι τα ποσοστά φτώχειας στην Κάρπαθο δεν είναι διαφοροποιημένα ανάλογα με το είδος των ανέσεων που διαθέτει η κατοικία και εμφανίζονται υψηλά (πάνω από το 20%) σε όλα σχεδόν τα ερωτήματα.

Από ό,τι φάνηκε η οικονομική φτώχεια συνδέεται έντονα με τις συνθήκες κατοικίας του νοικοκυριού. Τα φτωχά νοικοκυριά δεν αντιμετωπίζουν μόνο εισοδηματική ανεπάρκεια αλλά και αποστερήσεις σε πολλά βασικά αγαθά και ανέσεις κατοικίας.